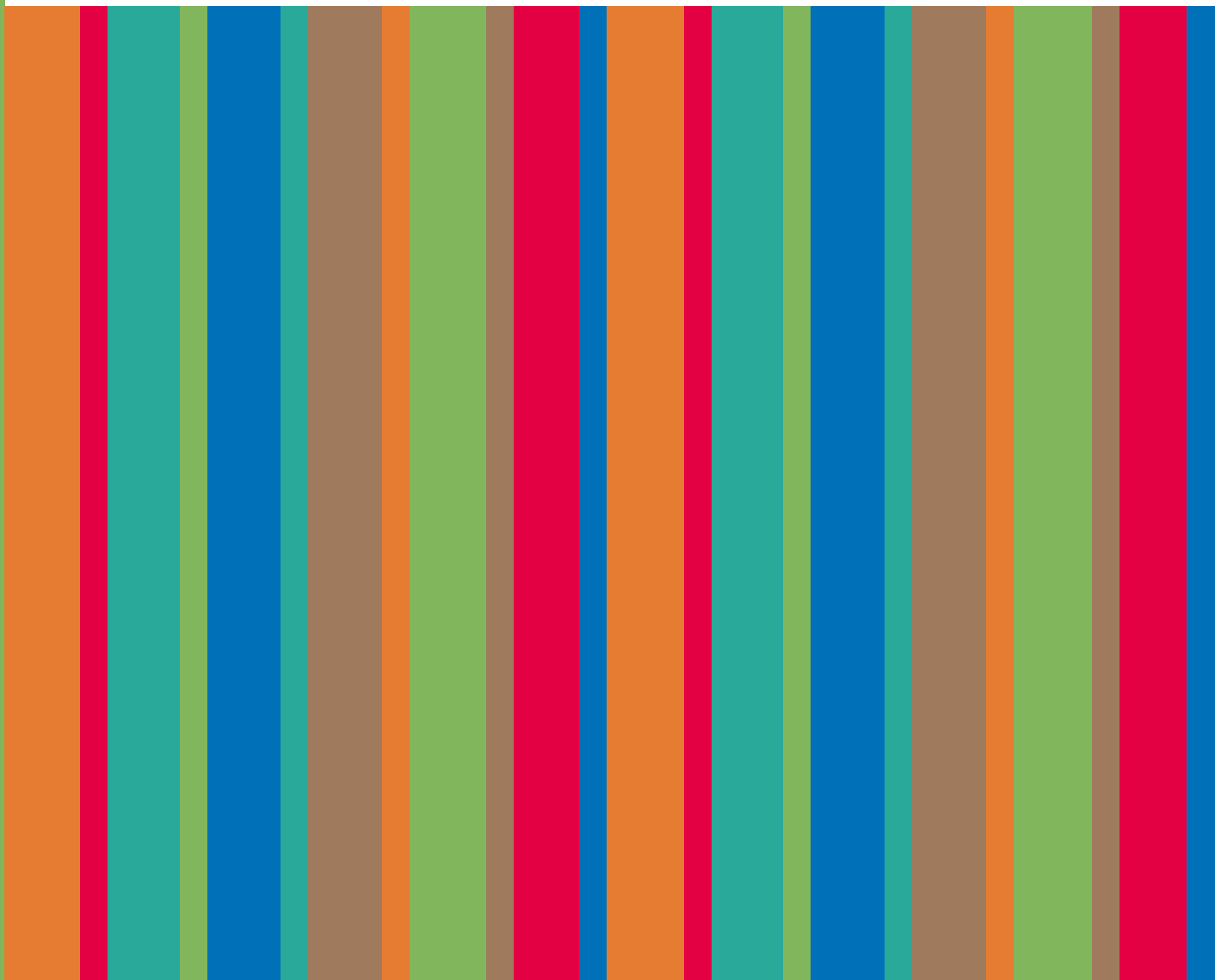


IUP-processen

– Arbetet med den individuella utvecklingsplanen
med skriftliga omdömen



Beställningsuppgifter:
Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Telefon: 08-690 95 76
Telefax: 08-690 95 50
E-postadress: skolverket@fritzes.se

Beställningsnummer: 09:1148
ISBN: 978-91-85545-77-3

Grafisk produktion: AB Typoform
Tryck: Davidsons tryckeri AB, 2009

Innehåll

- 3 Förord**
- 5 Inledning**
 - 6 FRÅN LOKAL PEDAGOGISK PLANERING TILL INDIVIDUELL UTVECKLINGSPÅN MED SKRIFTLIGA OMDÖMEN
- 11 Lokal pedagogisk planering**
 - 13 EXEMPEL
- 32 Dokumentation för utvecklingssamtal och IUP**
 - 33 EXEMPEL
- 37 Att bedöma elevers kunskap
– summativ och formativ bedömning**
- 42 Skriftliga omdömen**
 - 46 EXEMPEL MED KOMMENTARER
- 55 Utvecklingssamtal**
 - 58 EXEMPEL
- 65 Framåsyftande planering**
- 68 En utvecklingsprocess mot tydliga planeringar och bedömningar
av elevens kunskapsutveckling**
- 71 Matriser, avprickningsscheman och prov
– olika typer av bedömningsverktyg**
 - 71 BEDÖMNINGSMATRISER
 - 76 FÄLLOR OCH FEL
 - 79 AVPRICKNINGSSCHEMAN

81 DIAGNOSTISKA PROV

82 Tips på fördjupningslitteratur

Förord

Detta stödmaterial har tillkommit för att stödja framförallt lärares arbete med den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen. Materialet kan även med behållning läsas av rektorer eller av personal inom t.ex. den kommunala skolförvaltningen. Ett stödmaterial direkt riktat till rektorer om arbetsprocessen kring den individuella utvecklingsplanen har getts ut under hösten 2009.

Detta stödmaterial går igenom hela IUP-processen från lokal pedagogisk planering, dokumentation och bedömning av elevers lärande, skriftliga omdömen och genomförande av utvecklingssamtal till formulering av den framåtsyftande delen av den individuella utvecklingsplanen.

Materialet är framtaget av Skolverket i samarbete med Helena Moreau och Steve Wretman. Skolverket vill tacka de lärare, skolledare och elever som delat med sig av sina tankar, erfarenheter och arbeten i detta material.

Ragnar Eliasson
Avdelningschef

Henrik Danielsson
Undervisningsråd

Inledning

Detta material är tänkt att vara ett stöd för den enskilda skolan i arbetet med den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen. Materialet riktar sig till lärare i grundskolan, den obligatoriska sarskolan, specialskolan och sameskolan och innehåller konkreta exempel på lokala pedagogiska planeringar, skriftliga omdömen och bedömningsverktyg. Varje avsnitt är tänkt att kunna läsas för sig och därför upprepas vissa inslag i flera delar.

Just nu pågår en omfattande reformering av styrdokumentet för hela skolväsendet. Under de närmaste åren beräknas en ny skollag och reviderade läroplaner för alla skolformer från förskolan till vuxenutbildningen träda i kraft. De nya samlade läroplanerna för den obligatoriska skolan kommer dock att bygga på samma kunskapsyn och värdegrund som Lpo 94 och de kursplaner som nu gäller. Kursplanerna kommer att förändras genom att en ny struktur införs. Från och med hösten 2011 kommer kursplanerna att ha en ny struktur. Kursplanernas avsnitt "Syfte" och "Centralt innehåll" bildar underlag för den lokala pedagogiska planeringen. Dessutom införs "Kunskapskrav" som utgångspunkt för bedömningen i årskurs 3, 6 och 9 liksom en ny betygsskala A–F, med nationella kunskapskrav för nivåerna A, C och E.

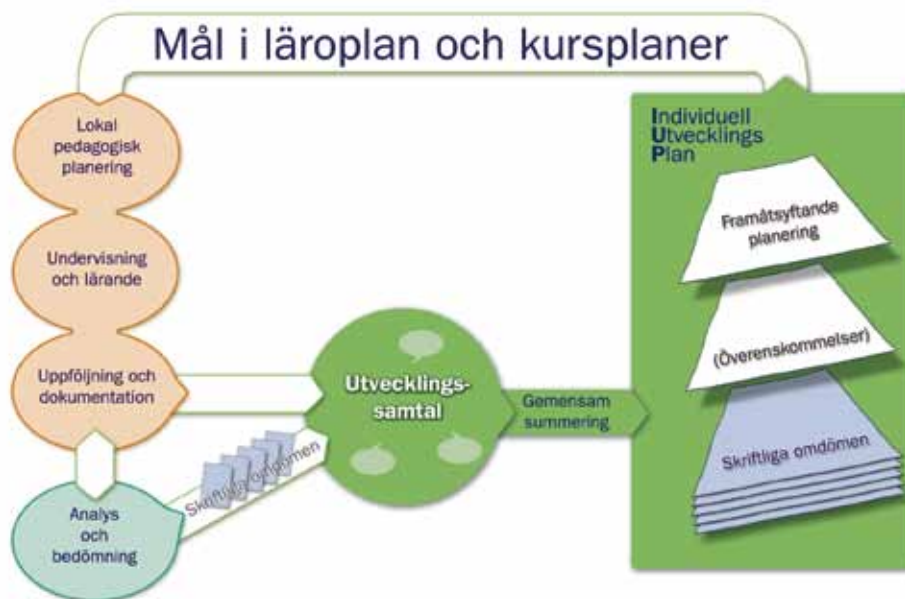
Elevernas kunskapsutveckling ska följas och stödjas under hela skoltiden. Alla elever ska även fortsättningsvis ha en individuell utvecklingsplan och få skriftliga omdömen i alla ämnen. Eftersom de pågående reformerna inte innebär några större förändringar av dessa utgångspunkter bedömer Skolverket att detta material kommer att vara relevant även i fortsättningen. Förutsättningarna för den lokala pedagogiska planeringen förändras dock fr.o.m. hösten 2011 i och med att kursplanernas struktur förändras.

Från lokal pedagogisk planering till individuell utvecklingsplan med skriftliga omdömen

En individuell utvecklingsplan ska vara ett stöd för elevens lärande och sociala utveckling. Den ska dels innehålla skriftliga omdömen om elevens kunskapsutveckling, dels en planering av hur skolan ska arbeta för att eleven ska utvecklas så långt som möjligt i riktning mot de nationella målen. Där bör även framgå vad eleven och vårdnadshavaren kan göra och ansvara för. De skriftliga omdömena ska enligt departementspromemorian *En individuell utvecklingsplan med skriftliga omdömen* (Utbildningsdepartementet 2007) och Skolverkets *Allmänna råd och kommentarer. Den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen*, relatera elevens kunskapsutveckling till den pedagogiska planering som ligger till grund för undervisningen.

Eleven, vårdnadshavarna och lärarna ska tillsammans kunna följa och stödja elevens utveckling i förhållande till målen i läroplanen och i kursplanerna redan från och med det att eleven påbörjar sin skolgång. De skriftliga omdömena ska bidra till att både elev och vårdnadshavare får tydlig information om elevens kunskaper i olika ämnen. Den individuella utvecklingsplanen ska vara en framåtsyftande utvecklingsplan som bland annat tar sin utgångspunkt i de skriftliga omdömena och den utvärdering som ligger till grund för dessa. En tydlig utvärdering är en förutsättning för att planera den fortsatta undervisningen, för att kunna identifiera utvecklingsområden samt för att planera stödet till elevens utveckling och eventuella särskilda åtgärder.

Nedan sammanfattas de olika steg som man behöver arbeta med för att kunna skapa en individuell utvecklingsplan med skriftliga omdömen.



Diskutera skolans uppdrag i läroplan och kursplaner

En förutsättning för att lärare ska kunna följa, dokumentera och stödja varje elevs utveckling i förhållande till skolans uppdrag är att undervisningen utgår från läroplanens och kursplanernas mål. De nationella målen är inte formulerade så att de direkt kan användas i undervisningen utan är konstruerade så att det också krävs en lokal uttolkning och pedagogisk planering. En viktig förutsättning för denna planering är att lärarna diskuterar skolans uppdrag och läroplanens och kursplanernas mål och den syn på kunskap som ligger bakom målen. Detta behöver göras för att undervisningen ska kunna organiseras, genomföras och utvärderas på ett sådant sätt att den stödjer den önskvärda kunskapsutvecklingen. Centrala områden är t.ex. kursplanernas uttryck för "kvalitativa" och "kvantitativa" kunskapsdimensioner. I diskussionen bör man lyfta fram konkreta exempel som tydliggör skillnader men också visar på komplexiteten i dessa begrepp. Faktakunskaper i ämnet geografi, antal glosor i engelska eller mätning av idrottsprestationer i sekunder och centimeter är exempel på enkla kvantitativa kunskapsmått. Att kunna förklara skillnader och likheter mellan olika landskapstyper, att använda sig av engelska för att kunna kommunicera en uppfatt-

ning eller att kunna förklara och motivera varför motion är bra för den egna hälsan, är exempel på kvalitativa kunskapsdimensioner. Andra områden är hur elevernas kunskaper bedöms, för- och nackdelar med olika bedömningsinstrument och hur väl de fungerar i förhållande till skolans mål och riktlinjer. Metoder för hur undervisningen ska utvärderas hör också till de områden som är centrala att diskutera.

Skapa en lokal pedagogisk planering

Den lokala pedagogiska planeringen har avgörande betydelse för hela IUP-processen. Planeringen utgår från att lärare tolkar och identifierar vilka kunskaper som eleverna ska utveckla enligt målen i läroplan och kursplaner och gör en planering för undervisningen i den årskurs eller i det arbetsområde som planeringen avser. Det bör framgå av planeringen vad målen med undervisningen är, vilket innehåll som ska behandlas och vilka arbetsmetoder och redovisningsätt som ska användas. Planeringen ska utgå från mål att sträva mot och de förmågor som anges där. Bedömningens inriktning och mål att uppnå liksom betygsriterierna är utgångspunkter för bedömningen av elevernas kunskaper. Planeringen behöver tillgodose att eleverna får möjligheter att tillägna sig ett innehåll (fakta, begrepp, metoder och teorier), men också att de ska få möjlighet att utveckla sin förmåga att använda dessa kunskaper, som t.ex. att beskriva skillnader och likheter, att argumentera, att dra slutsatser, att motivera sitt tänkande etc. Vissa ämnen är mer teoretiska och andra ämnen är mer praktiska. Eleverna ska få möjlighet att utveckla alla de kunskapskvaliteter som uttrycks i kursplanerna oavsett ämne. Planeringen bör vara utformad så att det är tydligt för eleverna vad de förväntas att lära, hur detta lärande ska gå till och hur deras kunskaper kommer att bedömas. Hur man kan gå tillväga när man skapar en sådan planering kan du läsa mer om i avsnittet *Lokal pedagogisk planering*.

Dokumentera elevernas lärande

För att kunna skriva ett skriftligt omdöme behöver läraren kunna följa elevens lärande och utveckling. För att underlätta detta arbete bör läraren skapa en tydlig dokumentation. Eleven kan vara delaktig i upprättandet av denna dokumentation för att öka förståelsen för den egna kunskapsutvecklingen. Dokumentationen kan göras i olika former. Den ska visa på elevens framsteg i olika ämnen samt vara kopplad till de nationella målen. Dokumentationen ska beskriva vad eleven **lärt** och inte endast avspegla vad eleven **gjort** eller inte. Läs mer i avsnittet *Dokumentation för utvecklingssamtal och IUP* som beskriver syftet med dokumentation och sambandet mellan dokumentation, utvecklingssamtal och individuell utvecklingsplan.

Bedöma och skriva skriftliga omdömen

Utifrån den dokumentation som finns och lärarens information i övrigt skrivs omdömen i alla ämnen som eleven har fått undervisning i under terminen. Omdömena ska beskriva hur långt eleven kommit i sin kunskapsutveckling och visa på hur hon eller han kan komma vidare i sitt lärande. Om läraren konstaterar eller gör bedömningen att eleven inte kommer att nå mål att uppnå i årskurs 3, 5 eller 9 (årskurs 4, 6 och 10 i specialskolan, årskurs 6 och 9 i grundsärskolan och årskurs 9 i träningsskolan) ska rektorn se till elevens stödbehov utreds. Om utredningen visar att eleven behöver särskilt stöd, ska rektorn se till att ett åtgärdsprogram upprättas. En individuell utvecklingsplan kan aldrig ersätta åtgärdsprogrammet och vice versa. Det innebär att vissa elever kommer att ha både en individuell utvecklingsplan och ett åtgärdsprogram. Skillnaden är att den framåtsyftande delen av en individuell utvecklingsplan upprättas vid utvecklingssamtalet medan ett åtgärdsprogram ska tas fram så snart det föreligger ett behov. En individuell utvecklingsplan ska finnas för varje elev under alla år på grundskolan och revideras och ändras vid varje utvecklingssamtal. Ett åtgärdsprogram kan däremot vara upprättat enbart för en kort period. Det är utredningen av elevens behov av särskilt stöd som kommer att styra hur länge en elev är behov av ett åtgärdsprogram.

Avsnittet *Att bedöma elevers kunskap – summativ och formativ bedömning* behandlar kunskapsbedömning samt begreppen summativ och formativ bedömning. I avsnittet *Skrifliga omdömen* ges konkreta och kommenterade exempel på hur skriftliga omdömen kan formuleras i olika ämnen, för olika åldrar och på olika sätt. Sist i materialet finns avsnittet *Matriser, avprickningscheman och prov – olika typer av bedömningsverktyg* som presenterar olika bedömningsverktyg och hur man kan arbeta för att skapa dessa.

Hålla utvecklingssamtal

Ett utvecklingssamtal är ett trepartssamtal där eleven, läraren och vårdnadshavarna möts som likvärdiga parter. Fokus ska ligga på elevens kunskapsutveckling och inte på eleven som person. Dock får inte elevens sociala situation och upplevelse av sin skolsituation komma bort. För att eleven och vårdnadshavarna ska kunna vara delaktiga i samtalet behöver de få information om elevens kunskapsutveckling. Det är vanligt att lärare i förväg sänder hem dokumentation i form av t.ex. lokala pedagogiska planeringar, arbetsprover samt de skriftliga omdömena. Avsnittet *Utvecklingssamtal* beskriver syftet med utvecklingssamtal samt vad lärare bör tänka på när de förbereder dessa. Ett konkret exempel ges på hur man kan förbereda och bygga upp ett utvecklingssamtal för att det ska bli ett utvecklande samtal.

Formulera den framåsyftande delen av IUP

Utifrån de skriftliga omdömena ska läraren vid utvecklingssamtalet, tillsammans med elev och vårdnadshavare, formulera den framåsyftande delen av den individuella utvecklingsplanen. Till skillnad från de skriftliga omdömena behöver inte denna del skrivas ämnesvis utan den sammanfattar vilka kunskaper och förmågor eleven behöver utveckla. De eventuella överenskommelser skolan gör med eleven och vårdnadshavarna ska skrivas in i den individuella utvecklingsplanen. I dessa överenskommelser samt i den framåsyftande planeringen ska det beskrivas vad skolan *ska göra* samt vad eleven och vårdnadshavare *kan göra* för att eleven ska kunna utvecklas så långt som möjligt mot de nationella målen. Avsnittet *Framåsyftande planering* beskriver hur man utifrån de skriftliga omdömena kan formulera framåsyftande mål.

Ytterligare avsnitt

Stödmaterialen innehåller även avsnittet *En utvecklingsprocess mot tydliga planeringar och bedömningar av elevens kunskapsutveckling* som ger en beskrivning av hur en utvecklingsprocess med att skapa en gemensam syn på kunskap, bedömning och undervisning kan se ut på en skola eller i en kommun.

Lokal pedagogisk planering

En lokal pedagogisk planering utgår från att lärare tolkar och identifierar vilka kunskaper som eleverna ska utveckla enligt målen i läroplan och kursplaner. Planeringen kan gälla t.ex. en årskurs eller ett arbetsområde. Den tydliggör kopplingen mellan de nationella målen, undervisningens innehåll och bedömningen av elevens lärande och stödjer elevernas utveckling mot de nationella målen. Det bör framgå av planeringen vilka målen med undervisningen är, vilket innehåll som ska behandlas och vilka arbetsmetoder och redovisningssätt som ska användas. Utgångspunkten för den pedagogiska planeringen är de mål att sträva mot som läraren valt ut. Bedömningens inriktning och mål att uppnå liksom betygs-kriterierna är utgångspunkter för bedömningen och betygsättningen av elevernas kunskaper. Mål att uppnå är inte tänkta att användas som planeringsunderlag. De beskriver den miniminivå av kunskaper som skolan ansvarar för att eleverna ska utveckla. Mål att sträva mot visar vilka mål som undervisningen ska inriktas mot. Bedömningens inriktning förtydligar vilka olika kunskapskvaliteter och förmågor som eleverna ska ges möjlighet att utveckla genom undervisningen samt vad som ska bedömas inom de olika ämnena. Samma förmåga kan återkomma i flera olika ämnen. Bedömningens inriktning gäller för alla årskurser och anger inga nivåer.

I kommentardelen till *Allmänna råd och kommentarer. Den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen* s. 5, förklaras vad lärare bör tänka på när de gör en planering.

De nationella kursplanerna ska konkretiseras och utvecklas lokalt på ett sådant sätt att det klargörs vad undervisningen ska innehålla och hur den ska utformas för att leda mot de nationella målen. Uppföljning och bedömningen av elevens lärande och utveckling förutsätter att de nationella mål som undervisningen har inriktats mot är tydliggjorda. Det kan vara svårt för elev och vårdnadshavare att se hur målen i läroplanen och kursplanerna hänger samman med undervisningen. Det är därför viktigt att information om målen i styrdokumentet också kan relateras till en beskrivning av hur undervisningen har genomförts för att konkretisera innebörden i de nationellt fastställda målen.

Planeringen behöver tillgodose att eleverna får möjligheter att tillägna sig ett innehåll (fakta, begrepp, metoder och teorier), men också att de ska få möjlighet att utveckla sin förmåga att använda dessa kunskaper som t.ex. att beskriva skillnader och likheter, att argumentera, att dra slutsatser, att motivera sitt tänkande etc. Planeringen bör alltså vara utformad så att det är tydligt för eleverna vad de förväntas att lära, hur detta lärande ska gå till och hur deras kunskaper kommer att bedömas. Arbetsmetoder och redovisningssätt väljs noggrant efter de förmågor eleverna ska utveckla.

Tolka och planera gemensamt

Att planera tillsammans i ett i arbetslag eller ämneslag ger möjlighet att utveckla ett gemensamt och professionellt språk för elevernas lärande och för bedömning. Genom att tillsammans tolka och konkretisera de nationella målen underlättas arbetet med att bedöma elevernas kunskaper, vilket också utvecklar bedömarkompetensen så att bedömningen blir mer likvärdig. Gemensamma planeringar är även tidsbesparande eftersom fler lärare kan utgå från samma planering.

Elevernas delaktighet och inflytande

Eleven ska ha inflytande vid val av innehåll, arbetsmetoder och redovisningssätt. Det är dock läraren som sedan avgör om detta leder fram till att eleverna utvecklas i riktning mot de nationella målen, som de tydliggjorts i den lokala planeringen. Den lokala pedagogiska planeringen är ett utmärkt sätt att öka elevernas förståelse för vad de ska lära och utveckla i skolan och ge dem möjlighet att använda sitt inflytande och ta ansvar på ett mer utvecklat sätt. Detta kan bidra till att de även kan vara mer delaktiga i sina utvecklingssamtal och på så sätt påverka innehållet i den framåtsyftande planen.

En pedagogisk planering kan läggas upp så här och innehålla följande delar:

1. De mål att sträva mot som läraren har utgått från.
2. Hur läraren har konkretiserat dessa för att passa den åldersgrupp/de elever som undervisningen avser.
3. Vilket innehåll och vilka arbetssätt och arbetsformer eleverna ska arbeta med för att de ska kunna utveckla de förmågor som är beskrivna i mål att sträva mot och i bedömningens inriktning samt vad undervisningen ska handla om.
4. Vad läraren kommer att bedöma i elevernas arbete och hur bedömningen kommer att gå till (skriven text, muntligt, problemlösande aktivitet etc.).

Under denna punkt är det viktigt att beskriva vad det är i elevernas arbete som ska bedömas, inte att beskriva vad eleverna ska göra. Det är svårt för elev-

erna att veta vad läraren kommer att bedöma om det under bedömning står att eleven ska skriva t.ex. en faktatext eller en räknesaga och det inte beskrivs vad i detta som kommer att bedömas.

En planering, t.ex. en temaplanering, kan omfatta flera ämnen men det bör då framgå vilka mål att sträva mot man utgått ifrån i respektive ämne samt vad som kommer att bedömas ämnesvis. Detta underlättar sedan skrivandet av skriftliga omdömen eftersom dessa ska skrivas ämnesvis.

Exempel

Lokala pedagogiska planeringar kan se ut på många olika sätt. Nedan följer ett antal exempel på pedagogiska planeringar för olika årskurser och ämnen tänkta som inspiration. Exempelen ska inte uppfattas som normerande utan som illustrativa exempel. I planeringen ska de mål att sträva mot läraren har utgått ifrån stämma med de konkretiserade mål som riktar sig till eleverna, likväl som med undervisningen och den bedömning läraren avser att göra av elevernas arbeten. Eleverna bör alltid känna till vad som kommer att bedömas i deras arbeten innan arbetet startar. Att veta vad som bedöms kommer att påverka deras sätt att lära. En synliggjord bedömning kommer även att tala om för eleverna vad som räknas som viktiga kunskaper och förmågor. En lokal pedagogisk planering bör vara formulerad på ett sådant sätt att både elever och vårdnadshavare kan se och förstå sambandet mellan de nationella målen och undervisningen.

EXEMPEL 1

Planering i svenska som andra språk för årskurs 3

Följande mål att sträva mot har legat till grund för undervisningen denna termin. Skolan ska i sin undervisning sträva efter att eleven:

- utvecklar sin fantasi och lust att lära genom att läsa litteratur samt gärna läser på egen hand och av eget intresse,
- utvecklar sin fantasi och lust att skapa med hjälp av språket, både individuellt och i samarbete med andra,
- utvecklar en språklig säkerhet i tal och skrift och vill, vågar och kan uttrycka sig i många olika sammanhang samt genom skrivandet erövrar ett medel för tänkande och lärande, kontakt och påverkan,

- utvecklar sin förmåga att bearbeta sina texter utifrån egen värdering och andras råd, i dialog med andra uttrycker känslor och tankar som texter med olika syften och olika mottagare väcker och stimuleras till att reflektera och värdera,
- utvecklar sin förmåga att läsa och förstå, tolka och uppleva texter av olika slag och med olika svårighetsgrader samt att anpassa läsningen och arbetet med texten till dess karaktär och till syftet med läsningen,
- får möjlighet att förstå svensk skönlitteratur och svensk kultur och blir förtrogen med den värdegrund på vilken det svenska samhället vilar och även lär känna skönlitteratur från andra delar av världen,
- tillägnar sig ett rikt ordförråd och förstår och använder sig av grundläggande mönster och grammatiska strukturer i det svenska språket samt utvecklar sin förmåga att tillämpa skriftspråkets normer,

Konkreta mål för eleverna

Denna termin kommer vi att läsa flera olika berättelser som du sedan ska återberätta både muntligt och skriftligt. Du ska även kunna berätta med hjälp av text och bild hur du tänker kring de berättelser som vi har läst. När du berättar ska du berätta om någon eller några av texterna väckte speciella tankar och känslor hos dig och i så fall vad och varför. Du ska även skriva några egna texter, en saga, en faktatext och en insändare till en tidning om något som du tycker är viktigt.

När du skrivit en text ska du träna på att göra texten ännu bättre genom att använda den respons som du fått av dina kamrater och lärare.

Bedömning

I dina arbeten bedöms på vilket sätt

- du kan återberätta olika texter, både muntligt och skriftligt på ett sätt som visar att du förstått vad de handlar om
- du sätter ord på vad du tänker och tycker, dvs. framför egna åsikter.
- du kan läsa en faktatext och beskriva vad som står.
- du bearbetar och förbättrar dina texter samt att du kan skriva olika typer av texter.
- du vet när du ska använda stor bokstav och punkt.

Undervisning

I skolan kommer vi att läsa och diskutera olika typer av texter och vad dessa betyder. Vi ska läsa faktatexter och diskutera samt sammanfatta det viktigaste och öva på att beskriva detta.

Vi ska öva på att uttrycka känslor, tankar och åsikter och argumentera för något man tycker. Vi ska öva på hur man inleder och avslutar en text samt att en text har en ”röd tråd” dvs. en handling genom hela texten, stor bokstav och punkt.

Vi ska öva på att ge respons samt bearbeta texter.

EXEMPEL 2

Planering i engelska årskurs 9

1. Mål

a) Kurs- och läroplansmål

Under denna period kommer vi att utgå från följande mål att sträva mot.

Skolan ska i sin undervisning sträva efter att eleven ska:

- utveckla sin förmåga att reflektera över levnadssätt och kulturer i engelsktalande länder och göra jämförelser med egna erfarenheter. (kursplan Eng)
- utveckla sin förmåga att använda engelska för att kommunicera i tal och skrift. (Eng)
- utveckla sin förmåga att delta aktivt i samtal och skriftlig kommunikation, uttrycka sina egna tankar på engelska samt uppfatta andras åsikter och erfarenheter. (Eng)
- utveckla sin förmåga att läsa olika slags texter för upplevelser, information och kunskaper. (Eng)
- utveckla sin förmåga att uttrycka sig varierat och säkert i skrift för att berätta, beskriva och förklara samt motivera sina åsikter. (Eng)
- befästa en vana att självständigt formulera ståndpunkter grundade på såväl kunskaper som förnuftsmässiga och etiska överväganden. (LPO 94)
- känna trygghet och lära sig att ta hänsyn och visa respekt i samspel med andra. (LPO 94)
- lära sig utforska, lära och arbeta både självständigt och tillsammans med andra. (LPO 94)
- ta ett personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö. (LPO 94)

b) Konkretiserade mål

Du ska sträva mot att:

- inhämta kunskaper om skolsystemet i ett engelsktalande land så att du kan *jämföra och dra slutsatser* med dina egna erfarenheter

- utöka ditt ordförråd inom området skolan samt lära dig jämförande ord så att du på ett varierat sätt kan tala och skriva om ämnet på engelska.
- delta aktivt både muntligt och skriftligt i övningar och uppgifter som görs.
- uttrycka dina egna åsikter i tal och skrift.
- läsa olika slags texter om skolan i engelsktalande länder med *flyt och bra uttal*.
- förstå olika engelska texter om skolan i engelsktalande länder så att du kan beskriva och jämföra med svenska skolan.
- uttrycka dig så grammatiskt korrekt som möjligt.
- motivera och föra fram *dina egna åsikter* om de olika skolsystemen
- lyssna aktivt när andra pratar och *respektera andras åsikter*.
- ta ansvar för dina studier (lektioner, läxor, inlämningsuppgifter) vid såväl enskilt arbete som i grupp.

2. Bedömning

Detta kommer att bedömas:

- att skriva klart och sammanhängande.
- att förmedla information.
- att använda ett korrekt och varierat språk.
- att utveckla förståelse för olika kulturer för att kunna se skillnader och likheter och sedan uttrycka sina egna synpunkter och motivera dessa.

3. Undervisning

Eleverna behöver få *veta och få förklarat*:

- fakta om skolan/skolsystemen i engelsktalande länder.
- olika begrepp inom skolvärlden.
- vilka ord som kan vara bra att använda vid jämförelser

Eleverna behöver få *övning i*:

- att göra en tabell för att synliggöra likheter och skillnader.
- att plocka ut relevanta fakta.
- att använda de nya orden i olika skrivövningar.

Eleverna behöver få följande *typ av undervisning*:

- genomgång av faktatexter
- korta skrivövningar
- övningar att föra fram sin åsikt

4. Visa vad man lärt¹

- Plocka ut relevant fakta
- Föra in fakta i tabell
- Skriva utkast till jämförelse
- Kamratrespons
 - Är texten begriplig?
 - Används nya begrepp som ni lärt under arbetsområdet?
 - Finns det med relevanta fakta?
 - Har det gjorts några jämförelser, likheter/skillnader?
 - Finns det med egna åsikter?
 - Finns det stavfel eller grammatiska fel i texten?
- Examination: Med hjälp av tabellen beskriva minst två olika skolsystem, det svenska och något till. Vilka är enligt dig de största likheterna och skillnaderna mellan dem? Förklara och motivera hur du har tänkt.

EXEMPEL 3

Planering ämnet bild årskurs 7

Under den här perioden kommer vi att tala om bilders betydelse för att kommunicera ett budskap. Eleverna kommer även att få framställa egna bilder där de beskriver vad de vill säga med bilden. De mål vi har utgått ifrån är:

Skolan skall i sin undervisning i bild sträva efter att eleven utvecklar sitt kunnande för att främja lust och vilja att på ett personligt sätt framställa bilder med hjälp av hantverksbaserade metoder och tekniker samt metoder inom dator- och videoteknik, blir medveten om bilden som språk och dess roll och användning i skilda sammanhang och kulturer samt utvecklar förmåga att kommunicera med hjälp av egna och andras bilder, och utvecklar förmågan att analysera och samtala om bilder och förståelse av att bilden bär betydelser, skapar mening och har ett innehåll utöver det föreställande.

-
1. Eftersom lärande handlar om att kunna använda det man lärt, kan det i planeringen vara lämpligt att lägga till hur man tänker att eleverna ska kunna använda det som de har lärt sig under arbetsområdet. Här nedan finns beskrivet det lärarna vill att eleverna ska kunna göra dels inför slutuppgiften samt den examinationsuppgift eleverna fick. Examinationsuppgiften kände eleverna till redan i inledningen av arbetsområdet vilket gjorde att de inte fanns några tveksamheter om vad som skulle bedömas i deras arbeten. Den ersatte även ett vanligt traditionellt prov.

Vi har även utgått från *bedömningens inriktning*: Bedömningen i ämnet bild gäller elevens förmåga att tolka, förstå, framställa och använda bilder. Det är ett kunnande som kommer till uttryck i graden av självständighet och variation i sättet att skapa bilder och former, undersöka bildmässiga problem och finna kreativa lösningar. Vidare skall bedömningen uppmärksamma elevens säkerhet i och förmåga att kommunicera med bilder för att nå ut med sitt budskap.

Konkretisering av målet

Du ska kunna analysera och berätta om olika typer bilder, t.ex. vad de föreställer och vad de betyder i olika sammanhang. Du ska sedan framställa en egen bild som berättar något för dem som ska se bilden, t.ex. en reklambild eller en ”kampanjbild”. Bilden ska ha ett budskap. Du får själv välja vilken teknik du vill använda men tänk på att även teknik och material kan påverka budskapet.

Bedömning

Vi kommer att bedöma:

- din förmåga att kunna analysera och samtala om vad bilder betyder i olika sammanhang,
- din förmåga att göra en bild som innehåller ett budskap,
- din förmåga att använda en eller fler tekniker när du skapar en bild, och
- hur du använder olika uttrycksmedel som linjer, former, ljus och skugga, färg och ytstruktur för att få fram en effekt i bilden.

Undervisning

I undervisningen kommer vi att

- arbeta och diskutera olika slags bilder t.ex. konstbilder, reklambilder och symbolbilder och se skillnad mellan dem.
- träna på att analysera och berätta om olika bilder.
- träna på olika tekniker, förstå olika färger och vilka känslor de symboliserar.

EXEMPEL 4

Temaplanering biologi och geografi årskurs 5

Ur Mål att sträva mot biologi

beträffande natur och människa

- utvecklar kunskap om olika livsformer och deras betingelser
- utvecklar kunskap om organismernas samspel med varandra och med sin omgivning

Ur Mål att sträva mot geografi

ökar sin förståelse för människans levnadsvillkor genom *vidgade kunskaper om natur* och samhälle och om sambanden däremellan i olika delar av världen,

Ur Ämnets karaktär och uppbyggnad

Kunskaper om olika regioner och områden ger underlag för studier av huvuddrag och strukturer som exempelvis *identifiering av klimat- och vegetationszoner*, jordbruksdistrikt och industriregioner.

Konkretiserade mål till dig som elev

Du ska kunna:

- förklara vilka olika naturtyper och djurarter som finns på jorden
- använda kartor
- använda olika begrepp, ex. vegetation, klimatzoner
- läsa faktatexter
- göra beskrivningar
- bygga upp förklaringar

Vad som ska bedömas

Vi kommer att bedöma din förmåga att:

- beskriva några olika naturtyper som finns på jorden (ge)
- förklara hur några djur har anpassat sig till omgivande naturen (bi)

Undervisning

- Du kommer att få träna dig att beskriva några olika klimat- och vegetationszoner som finns på jorden
- Du kommer att få träna dig att förklara hur några djur har anpassat sig till sin omgivning

EXEMPEL 5

Planering i religion årskurs 8

Mål ur läroplanen

lära sig att lyssna, diskutera, argumentera och använda sina kunskaper som redskap för att formulera och pröva antagande och lösa problem, reflektera över erfarenheter och kritiskt granska och värdera påståenden och förhållanden (Lpo 94).

Mål att sträva mot i religion

att fördjupa sina kunskaper om religioner och andra livsåskådningar i vår egen tid att bli medveten om likheter och olikheter mellan etablerade religioner, andra livsåskådningar och nya religiösa rörelser och fenomen

utvecklar förståelse för ställningstaganden i religiösa frågor samt en grundläggande etisk hållning som grund för egna ställningstaganden och eget handlande

Mål att sträva mot SO

utvecklar sin förmåga att använda olika informationskällor och ett kritiskt förhållningssätt till dessa

Bedömningens inriktning religion

Bedömningen skall också gälla elevens förståelse av vad religion innebär och vilka uttryck den tar sig. Elevens förståelse av sambanden mellan religionens olika dimensioner skall också beaktas. Ytterligare en bedömningsgrund är elevens kunskap om religionens funktion i samhället och religionen som en del av kulturen. Elevens kunskaper om hur några världsreligioner gestaltas samt hur den kristna traditionen präglat vår kultur skall också bedömas. Dessutom skall bedömningen gälla kunskaper om andra religioner. Härvid skall särskilt förmågan att uppfatta och förstå grundläggande likheter och skillnader mellan olika religiösa traditioner beaktas.

Elevens mål

Du ska:

- förstå och lära om olika typiska symboler, religiösa handlingar, historik, begrepp inom islam
- kunna välja ut relevanta fakta
- kunna granska källor
- kunna göra jämförelser med din egen religion och hur du lever i Sverige med den islamiska religionen och kulturen
- utveckla en förståelse och respekt för andra människors handlande och ställningstagande
- uttrycka egna åsikter i tal och skrift samt motivera dessa

Vi kommer att bedöma

Din förmåga att:

- välja ut relevanta begrepp för uppgiften
- granska källor samt göra källhänvisningar
- förstå och använda centrala begrepp.
- beskriva grundläggande strukturer inom islams två huvudriktningar
- beskriva skillnader och likheter mellan kulturer inom islam och kulturer i Sverige
- uttrycka egna synpunkter om vad olika kulturer, den islamska och den svenska, kan lära av varandra samt förmågan att kunna motivera sina åsikter

Undervisningen

Vetande:

- hur islam präglar samhället och individers vardagsliv
- centrala begrepp, riter, symboler och trosuppfattning
- islams två huvudriktningar

Eleverna ska få övning i:

- hur man väljer ut relevant fakta
- hur man granskar källor
- hur man beskriver likheter och skillnader och föra ett jämförande resonemang om olika religioner och kulturer
- hur man för fram sina åsikter samt kunna motivera dessa

EXEMPEL 6

Matematik arbetsområdet geometri årskurs 8

Ur mål att sträva mot i matematik

Skolan skall i sin undervisning i matematik sträva efter att eleven:

- utvecklar sin förmåga att förstå, föra och använda logiska resonemang, dra slutsatser och generalisera samt muntligt och skriftligt förklara och argumentera för sitt tänkande.

Strävan skall också vara att eleven utvecklar sin tal- och rumsuppfattning samt sin förmåga att förstå och använda:

- grundläggande geometriska begrepp, egenskaper, relationer och satser.

Mål till eleven

Du ska under perioden:

- inhämta kunskaper om grundläggande geometriska begrepp, vilket innebär att du ska kunna räkna ut areor och volymer för olika geometriska figurer samt känna till olika måttssystem för area och volym,
- utveckla din förmåga att jämföra och förstå samband och skillnader mellan olika rymdgeometriska kroppar,
- utveckla din förmåga att både muntligt och skriftligt redovisa samt förklara hur du tänkt och argumentera för ditt tänkande vid exempelvis en problemlösning eller varför du valt en viss lösningsstrategi, och
- utveckla din förmåga att tolka och använda enkla formler samt att öva färdigheten att kunna avbilda och beskriva de vanligaste geometriska figurerna.

Bedömning

Vi kommer att bedöma:

- din förmåga att använda och tolka enkla geometriska formler,
- din förmåga att jämföra och förstå samband och skillnader mellan olika rymdgeometriska kroppar,
- din förmåga att använda och se samband mellan olika måttssystem, och
- din förmåga att muntligt och skriftligt redovisa dina tankar, strategier och problemlösningar.

Undervisning

I undervisningen kommer vi att arbeta med att eleverna lär känna och förstå:

- begrepp som area, omkrets och volym hos geometriska figurer och kroppar som cirkel, kvadrat, rektangel, parallelogram, romb och triangel samt kub, rätblock, cylinder, kon, pyramid, klot och prisma, och
- olika måttssystem.

Eleverna behöver i undervisningen få träna:

- att utföra beräkningar på ovan nämnda figurer och kroppar när det gäller omkrets, area och volym,
- att utföra enhetsomvandlingar,
- att jämföra och se samband mellan litersystemet och metersystemet,
- att jämföra och se samband mellan olika figurer och kroppars utseende och formlerna för att beräkna area och volym,
- att jämföra längd, area och volymenheter, och
- hur man redovisar en problemlösning, sina tankar och vilka strategier man använt både muntligt och skriftligt.

EXEMPEL 7 – SLÖJD

Slöjdamnets karaktär gör att det svårigen kan delas in i arbetsområden eller moment som det ofta görs i andra ämnen. I kursplanernas text *Ämnets karaktär och uppbyggnad* beskrivs slöjdamnet på följande sätt:

Kännetecknande för ämnet slöjd är elevernas delaktighet i en produktionsprocess från idé till färdig produkt. Detta helhetsperspektiv skapar förståelse för en produktionskedja ur många aspekter, där val av material och olika berednings- och behandlingsmetoder gör att även frågor om resursanvändning och miljö kommer in i ett naturligt sammanhang.

Genom att elevens delaktighet i slöjdprocessen från idé till färdig produkt är en del av ämnets kärna och inriktning bör en pedagogisk planering spegla denna inriktning samtidigt som den förmedlar ämnets övriga kursplanemål. För att på ett reellt sätt kunna vara delaktig genom hela slöjdprocessen bör eleven genom undervisningen i slöjd successivt lära sig allt fler moment och tekniker. Allt eftersom kommer eleven därmed att få verktyg för att ta ett allt större ansvar för sin eget arbete. De tre pedagogiska planeringar i slöjd som finns nedan är gjorda för årskurs 3–4 respektive 5–6 och 7–9. De är planeringar för slöjdprocessen och därmed inte

för ett snävt moment i slöjden. De speglar en undervisning som strävar efter att utveckla elevens förmåga att självständigt arbeta mot målen i slöjdens kursplan. Efter planeringarna följer den bedömningsmatris som hör ihop med dem. I den kommun där planeringen är gjord används samma bedömningsunderlag både i textilslöjd och trä- och metallslöjd. Vissa formuleringar kan skilja i planeringarna beroende på slöjdart. Både planeringarna och bedömningsunderlaget är framtagna av kommunens lärare tillsammans.

Planering Slöjd årskurs 3–4

Mål att sträva mot

Skolan skall i sin undervisning i slöjd sträva efter att eleven

- bygga upp sin självkänsla och tilltro till den egna förmåga att slöjda,
- utvecklar kunskaper och lust till ett kreativt skapande utifrån egna erfarenheter och intresse,
- utvecklar förmågan att självständigt planera arbetet och att på ett konstruktivt sätt lösa uppgifter,
- tillägnar sig praktisk erfarenhet av olika arbetsmetoder, verktyg, redskap och informationsteknik vid arbete i slöjdens olika material,
- utvecklar förmågan att ta eget ansvar för sitt lärande och för sitt planering av slöjdprocessen utifrån såväl egna förutsättningar som tillgång på tid och resurser,
- utvecklar förmågan att reflektera över och bedöma arbetsprocesser och produkter.

Elevens mål

Lärare presenterar lämpligt slöjdarbete, arbetsmetod, verktyg, tekniker och material. Jag kan berätta om min idé och välja färg och form på slöjdarbetet. Jag kan med hjälp följa en muntlig instruktion. Jag har provat på olika sätt att arbeta, enkla verktyg och redskap. Jag är rädd om mitt arbete och håller ordning på det. Jag kan berätta vad jag gjort. Jag värderar mitt arbete och påverkar mitt resultat under arbetets gång samt tar med mig erfarenhet och kunskap till nästa arbete.

Bedömning

Enligt Slöjdmatrisen.

Undervisning

Vi kommer att träna och praktisera:

- **Ritningslära/skissning** – jag lär mig hur jag gör en användbar skiss, ritning.
Skiss/mall
- **Materiallära** – jag lär mig vilka material jag kan använda/bör använda för att göra mitt slöjdföremål. Plywood, ene, färskt trä, järntråd och furu
- **Mätteknik** – jag lär mig vilka måtenheter och mätinstrument jag kan använda.
Linjal, strykmått
- **Redskap/verktyglära** – jag lär mig vilka verktyg och redskap jag kan använda/ bör använda för att göra mitt slöjdföremål och hur de fungerar. Kniv, fil, rasp, filklämma, strykmått, vinkelhake, lövsåg, kontursåg, pelarborr, skivputs, rubank(hyvel), stämjärn, syl, passare, sandpapper och skruvmejsel
- **Ytbehandling** – jag lär mig vilka färger och andra ytbehandlingar jag kan använda för att göra mitt arbete personligt, dekorativt och hållbart. Olja, färg.
- **Tekniker** – jag lär mig nya tekniker och repeterar tidigare använda tekniker som blir aktuella för att genomföra mitt arbete. Tälja ,såga, slipa, fila, centrumtappning, hyvla och borra.
- **Förstå och följa en arbetsbeskrivning** – jag lyssnar, ställer frågor och svarar på frågor när min lärare visar – skriftligt, muntligt och praktiskt så att jag kan bli så självständig som möjligt i slöjdprocessen.
- **Muntlig utvärdering av slöjdprocessen** – Jag diskuterar med min lärare och mina kamrater om vad som har blivit bra, vad jag behöver ändra på och hur mitt arbete kan förbättras.

Planering slöjd årskurs 5–6

Mål att sträva mot

Skolan skall i sin undervisning i slöjd sträva efter att eleven

- bygga upp sin självkänsla och tilltro till den egna förmåga att slöjda,
- utvecklar kunskaper och lust till ett kreativt skapande utifrån egna erfarenheter och intresse,
- utvecklar förmågan att självständigt planera arbetet och att på ett konstruktivt sätt lösa uppgifter,
- tillägnar sig praktisk erfarenhet av olika arbetsmetoder, verktyg ,redskap och informationsteknik vid arbete i slöjdens olika material,

- utvecklar förmågan att ta eget ansvar för sitt lärande och för sitt planeringen av slöjdprocessen utifrån såväl egna förutsättningar som tillgång på tid och resurser, -utvecklar förmågan att reflektera över och bedöma arbetsprocesser och produkter,

Hämtat ur Grundskolans kursplaner och betygskriterier år 2000, reviderad version 2008.

Elevens mål

Lärare presenterar lämpligt slöjdarbete, arbetsmetod, verktyg, tekniker och material. Jag som elev kan rita och visa enkla förslag på mitt slöjdarbete och väljer färg och form på slöjdarbetet. Jag kan med viss hjälp följa en instruktion eller arbetsbeskrivning. Jag kan med hjälp av min lärare välja arbetsmetod/teknik och använda verktyg och redskap. Jag är rädd om mitt arbete och håller ordning på mitt och skolans material. Jag kan berätta bra och mindre bra saker om min arbetsinsats och enkelt beskriva slöjdprocessen. Jag värderar mitt arbete och påverkar mitt resultat under arbetets gång samt tar med mig erfarenhet och kunskap till nästa arbete.

Bedömning:

Enligt Slöjdmatrisen.

Undervisning

Vi kommer att träna och praktisera:

- **Ritningslära/skissning** – jag lär mig hur jag gör en användbar skiss, ritning. Ritning, skiss/mall
- **Materiallära** – jag lär mig vilka material kan jag använda/bör använda för att göra mitt slöjdföremål. Lind, al, sälg, svartjärn/klensmide och kopparplåt
- **Mätteknik** – jag lär mig vilka mätenheter och mätinstrument jag kan använda. Linjal, strykmått och skjutmått
- **Redskap/verktygslära** – jag lär mig vilka verktyg och redskap kan jag använda/ bör använda för att göra mitt slöjdföremål och hur de fungerar. Sickel, skölp, smideshammare, polerhammare, faff och skålform.
- **Ytbehandling** – jag lär mig vilka färger och andra ytbehandlingar jag kan använda för att göra mitt arbete personligt, dekorativt och hållbart. Linoljebränning.

- **Tekniker** – jag lär mig nya tekniker och repeterar tidigare använda tekniker som blir aktuella för att genomföra mitt arbete. Smide, skålslagning, formgivning, urholkning, svarvning och sammansättning.
- **Förstå och följa en arbetsbeskrivning** – jag lyssnar, ställer frågor och svarar på frågor när min lärare visar – skriftligt, muntligt och praktiskt så att jag kan bli så självständig som möjligt i slöjdprocessen.
- **Muntlig utvärdering av slöjdprocessen** – Jag diskuterar med min lärare och mina kamrater om vad som har blivit bra, vad jag behöver ändra på och hur mitt arbete kan förbättras.

Planering Slöjd årskurs 7–9

Skolan skall i sin undervisning i slöjd sträva efter att eleven

Mål att sträva mot

- bygga upp sin självkänsla och tilltro till den egna förmåga att slöjda,
- utvecklar kunskaper och lust till ett kreativt skapande utifrån egna erfarenheter och intresse,
- utvecklar förmågan att självständigt planera arbetet och att på ett konstruktivt sätt lösa uppgifter,
- tillägnar sig praktisk erfarenhet av olika arbetsmetoder, verktyg ,redskap och informationsteknik vid arbete i slöjdens olika material,
- utvecklar förmågan att ta eget ansvar för sitt lärande och för sitt planeringen av slöjdprocessen utifrån såväl egna förutsättningar som tillgång på tid och resurser,
- utvecklar förmågan att reflektera över och bedöma arbetsprocesser och produkter,

Hämtat ur Grundskolans kursplaner och betygskriterier år 2000, reviderad version 2008.

Elevens mål

Jag som elev presenterar en ide på slöjdarbete. Jag planerar upp arbetet, väljer material, arbetsmetoder, verktyg och genomför slöjdarbetet. Jag värderar mitt arbete och påverkar mitt resultat under arbetets gång samt tar med mig erfarenhet och kunskap till nästa arbete.

Bedömning

Enligt Slöjdmatrisen.

Undervisning

Vi kommer att träna och praktisera:

- **Ritningslära/skissning** – använder mig av skiss, ritning och mall för att visa mitt tänkta slöjddalster.
- **Materiallära** – jag kan ge förslag på vilka material jag kan använda/bör använda för att göra mitt slöjdföremål. Träslag, metall, plexi, glas och läder mm
- **Mätteknik** – jag använder lämpliga mätinstrument. Linjal, strykmått och skjutmått mm. Redskap/verktygslära- jag kan med hjälp ge förslag på vilka verktyg och redskap jag kan använda/bör använda för att göra mitt slöjdföremål och hur de fungerar. Verktyg för bearbetning av bestämt slöjdmaterial.
- **Ytbehandling** – jag använder färger och andra ytbehandlingar som gör mitt arbete personligt, dekorativt och hållbart.
- **Tekniker** – jag använder mig av tidigare lärda tekniker. Samt provar på nya som blir aktuella för att genomföra mitt arbete.
- **Förstå och följa en arbetsbeskrivning** – jag lyssnar, ställer frågor och svarar på frågor när min lärare visar – skriftligt, muntligt och praktiskt så att jag kan bli så självständig som möjligt i slöjdprocessen.
- **Muntlig utvärdering av slöjdprocessen** – Jag diskuterar med min lärare och mina kamrater om vad som har blivit bra, vad jag behöver ändra på och hur mitt arbete kan förbättras.

Olika bedömningsunderlag

Det finns olika typer av bedömningsunderlag. Ett av dessa är en typ av avprickningsschema där elev och lärare håller reda på vilka olika typer av slöjdtekniker som eleven lärt sig använda. Ett exempel på avprickningsschema finns i stödmateriallets sista del. Den slöjdmatris som det hänvisas till i planeringarna ovan återfinns nedan. Avslutningsvis finns ett exempel på en elevs planering av en uppgift samt hans självvärdering efter avslutat arbete.

Slöjdprocessen – matris

IDÉ	Jag har en idé och berättar om den.	Jag kan rita (formge) och visa enkla förslag eller modeller till slöjdarbeten, med lite hjälp.	Jag kan formge och visa idéer, skisser eller modeller till slöjdarbeten.	Jag kan formge och visa idéer, skisser eller modeller till slöjdarbeten på ett självständigt sätt.
PLANERING	Jag väljer färg och form på mitt slöjdarbete.	Jag väljer material på mitt slöjdarbete, med hjälp av min lärare.	Jag väljer material, färg och form på mitt slöjdarbete och förklara mina val med tanke på utseende och funktion.	Jag vet hur färg, form och material påverkar utseendet och funktionen. Jag är miljö och kostnadsmedveten.
GENOMFÖRANDE	Jag kan med hjälp följa en muntlig instruktion.	Jag kan med viss hjälp följa en instruktion eller min arbetsbeskrivning.	Jag kan arbeta efter instruktioner, ritningar, mönster eller mina arbetsbeskrivningar.	Jag arbetar självständigt efter instruktioner, ritningar, mönster eller arbetsbeskrivningar och kan använda tidigare erfarenheter.
	Jag har provat på olika sätt att arbeta.	Jag kan med hjälp av min lärare välja arbetsmetod/teknik.	Jag kan ofta ge förslag på lämplig arbetsmetod/teknik.	Jag väljer självständigt arbetsmetod/teknik.
	Jag har provat på olika enkla verktyg och redskap.	Jag kan med hjälp av min lärare välja och använda verktyg och redskap.	Jag kan med viss hjälp välja lämpliga verktyg, redskap och kan hantera dessa.	Jag väljer självständigt verktyg och redskap och kan hantera dessa.
	Jag får hjälp med utseende (design), funktion och slutfinish på mitt slöjdarbete.	Jag får viss hjälp med utseende (design), funktion och slutfinish på mitt slöjdarbete.	Jag tar eget initiativ vad gäller design, funktion och slutfinish vid genomförandet av slöjdarbetet.	Jag tar eget initiativ och är självständig när det gäller design, funktion och slutfinish vid genomförandet av slöjdarbetet.
	Jag är rädd om mitt arbete och håller ordning på det.	Jag är rädd om mitt arbete och håller ordning på mitt och skolans material. Jag följer instruktioner och skyddsföreskrifter.	Jag tar ansvar för mitt arbete.	Jag tar alltid stort ansvar för mitt arbete och för helheten i slöjdsalen.
UTVÄRDERING	Jag kan berätta vad jag gjort.	Jag kan berätta bra och mindre bra saker om min arbetsinsats och enkelt beskriva slöjdprocessen.	Jag kan förklara och motivera olika steg i slöjdprocessen.	Jag kan på ett utförligt sätt beskriva min arbetsinsats och min produkt med tanke på funktion och utseende.

Med initiativ menas: Att du har en egen drivkraft och utnyttjar tiden. Att du har lust och vilja att prova på nya saker. Att du tänker kreativt och hittar lösningar på problem.

Med självständighet menas: Att du kommer med idéer och ger egna förslag på lösningar. Att du litar på din egen förmåga.

Med eget ansvar menas: Att du är rädd om ditt eget arbete och håller ordning på ditt och skolans material. Att du följer instruktioner och skyddsföreskrifter. Att du är uthållig i arbetet och slutför det på ett bra sätt.

Elevplanering slöjd

Namn

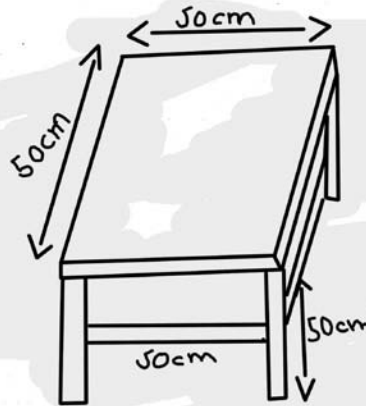
Start på arbete

beräknat avslut med arbete

avslut med arbete

Arbetet **litet bord**

Presentera din ide med skiss eller ritning. Skriv ner lämpliga verktyg och tekniker för att kunna tillverka ditt tänkta arbete. Förklara dina arbetsmoment på ditt arbete.



Först ska jag mäta ut alla brädor och sen såga dem. Sen ska jag slipa dem bra, och sen borra hål där det behövs och sen slipa lite till. Sen ska jag limma ihop dem och då är bordet klart.

Reflektion slöjd

Hur har du klara av arbetet efter din arbetsbeskrivning.


Ja jag klarade ut
arbetet efter min
arbetsbeskrivning.
Och jag är nöjd med
mit lilla bord

Vad har du lärt dig med detta arbetet.

Jag vet inte riktigt
vad jag har lärt mig.
Jag har någ lärt mig
göra det noga och fint
och att det är hållbart.

Hade du kunnat göra något på ett annat sätt.

Jag kund sätta en liten hylla
precis under.

hylla → 

Dokumentation för utvecklingssamtal och IUP

Lärare på en skola behöver skapa gemensamma rutiner och former för hur de ska dokumentera elevernas kunskapsutveckling. Språket i denna dokumentation bör vara beskrivande och sakligt. I kommentardelen på sidan 12 i *Allmänna råd och kommentarer. Den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen* beskrivs varför arbetet med dokumentation utgör en viktig del i skolans arbete:

Att skriftligt dokumentera elevens lärande och kunskapsutveckling är ett stöd i lärarens arbete med att bedöma elevens kunskaper i relation till de nationella målen. Det ger också goda förutsättningar för att bedöma effekterna av den egna undervisningen och vid behov förändra den. Systematisk individuell dokumentation över elevens kunskapsutveckling och lärande kan till exempel ske genom portfolios, loggböcker, diagnostiska och andra prov, bedömningsmatriser, lärarnas egna anteckningar och elevens självvärderingar. För att kunna ge en allsidig bild av elevens utveckling och lärande behöver elevens samtliga lärare involveras i utvärderingen och bedömningen av elevens resultat. Bedömningarna ska vara sakliga och grunda sig på dokumentation och analys av var eleven befinner sig i sin kunskapsutveckling.

Vad kan dokumenteras?

Dokumentationen inför ett utvecklingssamtal är till för att stödja elevens fortsatta lärande och ge elev, vårdnadshavare och lärare sådan information att de tillsammans kan diskutera elevens fortsatta utveckling mot målen. Det är dokument som ger information om lärandet som ska sparas. Det innebär att det inte är vad eleven **gjort** och arbetat med, utan **resultatet** av arbetet som ska stå i fokus. Det räcker inte med att enbart spara tester eller prov. En tydlig dokumentation över elevernas kunskapsutveckling behöver även innehålla exempel på vilka kunskaper eleverna har och hur de använder dem för att analysera, dra egna slutsatser, göra jämförelser, föra diskussioner, värdera osv.

Syften med dokumentation

Att dokumentera elevernas kunskapsutveckling är en av lärares arbetsuppgifter. Det går att urskilja tre olika syften med denna dokumentation i skolans styrdokument. Det första är att skapa ett underlag för beslut om elevens fortsatta lärande. Det andra är att eleven ska utveckla förmågan att själv bedöma sina resultat i relation till de egna arbetsprestationerna och förutsättningarna. Det tredje är att informera föräldrar.

Förmågan att reflektera kring det egna lärandet, t.ex. att bedöma sina resultat och förstå dem utifrån den egna insatsen och de egna förutsättningarna, kallas metakognition. Att stödja elevernas utveckling av metakognition är ett av skolans övergripande uppdrag. Förmågan till självvärdering och att på ett reellt sätt reflektera över sitt eget lärande är inte är något som eleverna kan spontant. För att utveckla detta behöver eleverna få lära sig att använda adekvata verktyg för självvärdering och reflektion och få tid och möjlighet att använda dessa metoder på sina egna arbeten inom ramen för undervisningen.

Dessa syften med dokumentation kan ses som tre uttryck för samma process och denna process skulle kunna se ut enligt följande exempel.

Exempel

På den skola detta exempel är hämtat ifrån bryts med jämna mellanrum den ordinarie undervisningen för ett tema där eleverna arbetar i sina mentorsgrupper och med sin mentor. Arbetsmaterialet är de olika ämnesportfolior som förs. Eleverna har flera uppgifter, där en av dem är att reflektera över sitt lärande. Eleverna har fått lära sig modeller för detta samt fått tillgång till förebilder och träning. De har dessutom reflekterande frågeställningar att arbeta utifrån. Eleverna tar fram några dokument ur sina portfolior och besvarar frågeställningar som ”detta var ett enkelt arbete att utföra för mig därför att ...” eller ”detta var svårt därför att ...” eller ”detta kan jag numera jämfört med tidigare”. En annan uppgift eleverna har är att ur sina portfolior plocka ut och sammanställa den information som föräldrarna ska få inför utvecklingssamtal och skrivandet av den individuella utvecklingsplanen. Ytterligare en arbetsuppgift är att förbereda en del av utvecklingssamtalet som de ska hålla i. Det kan t.ex. vara en presentation av den dokumentation som föräldrarna får och de reflektioner eleven gör utifrån denna.

Under temadagarna har mentorn möjlighet att tillsammans med eleven studera dennes portfoliosamlingar. För lärare i årskurs 7–9 som är mentorer ges här en möjlighet att i verkligheten inta en mentorsroll. Utifrån sina kunskaper om den enskilde eleven kan mentorn också när behov finns inhämta ytterligare kunskaper om elevens utveckling från respektive ämneslärare. Denna kunskap kan sedan användas i utvecklingssamtalet och i skapandet av den individuella utvecklingsplanen.

Viktiga förutsättningar

Det beskrivna sättet att skapa och använda en pedagogisk dokumentation har flera fördelar. En är att det skapas arbetsformer som utvecklar elevens metakognition samtidigt som läraren avlastas i dokumentationsarbetet. En annan är att utvecklingssamtalet ges en grund som öppnar för att samtala om utveckling. Några förutsättningar behöver dock vara på plats för att det ska vara möjligt att arbeta på detta sätt:

1. Läraren måste skapa skriftliga planeringar som visar på vilket sätt undervisningen strävar mot läroplanens och kursplanernas mål.
2. Det måste finnas tydliga bedömningsunderlag som klargör **vad** som kommer att bedömas och **hur**.
3. Eleven måste göras delaktig i bedömningsarbetet.
4. Eleven måste föra en ämnesportfolio eller motsvarande dokumentation och läraren måste ta ansvar för denna.
5. Det måste skapas tid för reflektion och förberedelse för utvecklingssamtal och individuell utvecklingsplan.

Förbereda samtal genom dokumentation

Utvecklingssamtal bör helst vara väl förberedda av alla inblandade parter, dvs. lärare, elev och vårdnadshavare. Utvecklingssamtal ska vara ”utvärderande” utifrån de skriftliga omdömena samt ”framtidssinriktade”. Samtalet behöver därför vila på ett underlag – en dokumentation – som bör vara känd av alla parter. I praktiken innebär det att inför samtalet bör även vårdnadshavare få ta del av den dokumentation som bildar grund för innehållet i samtalet.

En dokumentation av lärandet kan skapas på olika sätt. Det enklaste sättet är att använda olika typer av ”blanketter”. Dessa kan vara digitala eller i pappersform. Blanketter bör inte vara utformade så att det endast framgår vad en elev har gjort eller om eleven nått målen eller inte. Det blir då inte ett tillräckligt underlag för ett skriftligt omdöme som ska beskriva elevernas kunskaper och även tala om nästa steg i deras kunskapsutveckling. Däremot kan de vara en del av en dokumentation. Ett annat sätt kan vara att skapa en dokumentation med hjälp av elevernas egna utvär-

deringar. En tredje typ av dokumentation kan utgöras av en portfolio där elevens arbete, de lokala pedagogiska planeringarna, och bedömningar från både lärare, eleven själv samt kamrater ingår. I denna portfolio kan även eventuella bedömningsmatriiser ingå. En av fördelarna med en portfolio är att eleven kan gå tillbaka och titta på vad hon eller han gjort tidigare samt vilka bedömningar som då gjordes. Utifrån detta kan eleven (och läraren) planera det fortsatta arbetet. Den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen kan vara en del av elevens portfolio.

Utveckling i övrigt

Även om skolan inte ger skriftliga omdömen om den sociala utvecklingen eller utvecklingen i övrigt ska en del av ett utvecklingssamtal handla om dessa saker. Det innebär att det även bör finnas dokumentation som belyser detta. För att dokumentationen ska kunna bilda en grund för fortsatt utveckling behöver eleven känna delaktighet i den. Ett sätt att åstadkomma detta kan vara att eleven får svara på frågor om hon eller han tänker om sin utveckling. Det är viktigt att de svar eleven ger blir underlag för en dialog mellan lärare och elev.

Ett exempel kan illustrera detta. En pojke fick frågan om han fungerade bra i grupp. Han svarade ”nej, det gör jag inte”. Han kunde till och med tala om vad det var i hans beteende som gjorde att han inte var en bra gruppmedlem. Han hade själv under lång tid varit medveten om att vissa saker han gjorde inte var bra för kamraterna, men visste inte själv hur han skulle ändra sitt beteende. Genom att få sätta ord på sina tankar och känslor och sätta upp egna mål kunde han gå vidare. Pojken kunde efter självvärderingen och utvecklingssamtalet aktivt ta tag i sitt sätt av vara och uppträda. Så småningom utvecklades han till en bättre gruppmedlem. Genom att pojken satte upp egna mål för sitt sätt att vara kunde han och läraren, men även pojken tillsammans med föräldrarna, fortlöpande samtala om hur det gick och vad som borde göras.

Nedan följer ett antal frågeområden som kan fungera som inspiration till arbetet med att ta fram en dokumentation kring elevens utveckling i övrigt.

Samarbete och ansvarstagande i grupparbeten

- Kan samarbeta med andra elever i en grupp, t.ex. i ett grupparbete
- Kan planera tillsammans med andra och fördela arbetsuppgifter
- Kan föra fram egna samt lyssna på andras åsikter och kompromissa
- Kan ta ansvar för den egna arbetsuppgiften i gruppen. Kan stödja och hjälpa kamrater
- Kan hålla i olika aktiviteter för andra elever

Ansvarstagande för de egna studierna och lärandet

- Kan följa instruktioner, frågar när man inte förstår och tar på eget initiativ reda på vad som ska genomföras om man varit frånvarande
- Kan slutföra arbetsuppgifter inom uppsatta tidsramar
- Tar ansvar för sina studier
- Förstår både muntliga och skriftliga instruktioner och kan arbeta självständigt.
- Arbetar fokuserat med sina uppgifter.

Tillit till sin egen förmåga

- Tar egna initiativ
- Vågar pröva även när något är okänt och försöker själv innan man ber om hjälp
- Gör medvetna val när det gäller arbetsätt
- Kan använda olika sätt att arbeta.
- Kan se fördelar med att använda olika arbetsätt

Respons

- Kan ge och ta emot konstruktiv respons
- Kan utgå både från en bedömningsmall och göra egna observationer
- Kan välja ut den respons som förbättrar egna arbeten
- Kan bearbeta sitt arbete utifrån andras respons och egna åsikter

Bedöma sitt eget lärande

- Ser tydligt förtjänster och brister i sitt eget arbete och kan välja ut arbeten som visar på den egna utvecklingen
- Kan motivera sina omdömen och förklara arbetets gång och resultat
- Förstår målen för sitt arbete och kan se om dessa har nåtts
- Känner till de bästa förutsättningarna för sitt lärande

Hänsynstagande och respekt

- Uttrycker sig trevligt mot kamrater och vuxna
- Kan hantera konflikter på ett bra sätt och är en bra förebild för andra
- Är rädd om både skolans och sitt eget material och hjälper till att hålla ordning

Att bedöma elevers kunskap – summativ och formativ bedömning

Inom bedömningsforskning har begreppen summativ och formativ bedömning utvecklats. En summativ bedömning görs efter att ett undervisningsområde har avslutats. Styrkor och svagheter i en elevs prestation vägs samman – summeras – till ett sammanfattande och värderande omdöme som i de högre årskurserna utformas som ett betyg. På så sätt ser en summativ bedömning tillbaka på en lärandeaktivitet som har avslutats. En formativ bedömning görs under pågående arbetsprocess, dvs. under tiden ett undervisningsområde pågår. Elevens styrkor och utvecklingsbehov i ämnet analyseras och beskrivs och inget värderande helhetsomdöme av elevens prestation avges. Den formativa bedömningen har två syften. Det ena är att ge läraren kunskap om vad eleven lärt sig och därmed ge läraren underlag för att besluta om vad som i fortsättningen ska göras inom undervisningens ram för att ytterligare stimulera elevens lärande. Det andra syftet är att ge den enskilde eleven vägledning och stöd för fortsatt utveckling.

Det är den formativa bedömningen som ska ligga till grund för de skriftliga omdömena. På s. 5 i departementspromemorian *En individuell utvecklingsplan med skriftliga omdömen* sägs:

Elevers resultat beskrivs i förhållande till hur långt eleven nått på sin väg till målen enligt den lokala pedagogiska planeringen. De skriftliga omdömena kan uttryckas i form av en text eller en symbol som beslutas lokalt på den enskilda skolan och som anpassas till elevernas ålder och mognad. Informationen bör vara formativ, d.v.s. läraren lyfter under pågående process fram elevens utvecklingsmöjligheter i syfte att stimulera till fortsatt lärande.

Det råder ingen motsättning mellan summativ och formativ bedömning. I den individuella utvecklingsplanen ingår att både bedöma resultatet av lärandet och bedöma för att stimulera till fortsatt lärande. Båda formerna av bedömning behövs men de har olika funktion och syften.

Frågan om varför skolan ska bedöma elevernas lärande är viktig för lärare att ställa sig. Ett syfte med kunskapsbedömning är t.ex. betygsättning. Synsättet på bedömning har under de senaste åren vidgats. Bedömning ses idag också som ett

medel för att främja lärande och som en naturlig och integrerad del i den pedagogiska processen, exempelvis för att identifiera förkunskaper eller diagnostisera inlärningssvårigheter. Bedömningen bör alltså både ha en tydlig framåtsyftande pedagogisk funktion och en sammanfattande funktion. Forskning visar att god bedömning kan utgöra ett kraftfullt verktyg för att stödja alla elevers lärande och utveckling.

Att bedöma kunskapskvaliteter

I skolan ska eleverna tillägna sig olika typer av ämnesinnehåll – fakta, begrepp, teorier, modeller osv. De ska även lära sig att använda ämnesinnehållet för att dra egna slutsatser, förklara fenomen och företeelser, göra jämförelser, kommunicera sitt tänkande etc. Dessa kvalitativa kunskapsdimensioner är inte enkelt mätbara. Bedömning av kunskaper bygger på att resultat analyseras i relation till de mål som är uppställda för lärandet. I kursplanerna finns olika typer av mål som sinsemellan har olika karaktär. Lärare behöver ha en långsiktig strategi för hur eleverna ska utveckla alla de kvaliteter som kursplanerna beskriver. För att kunna skapa en långsiktig utvecklingsplan för elevernas lärande och utveckling behöver planeringen av undervisningen dokumenteras. Den lokala planeringen av undervisningen har flera funktioner. En är att skapa ett underlag för en långsiktig överblick, en annan är att göra det tydligt för elev och vårdnadshavare mot vilka nationella mål undervisningen har inriktats och hur dessa mål har konkretiserats. En tredje funktion är att tydliggöra vad som kommer att bedömas och ytterligare en funktion är att visa hur undervisningen hänger samman med målen.

Utgå ifrån en analys av målen

Likaväl som planeringen av undervisningen måste bygga på en analys av målen måste även bedömningen bygga på en analys av uppsatta mål. Man kan i denna analys av målen utgå ifrån två frågeställningar:

- Vad ska eleven kunna, förstå och göra?
- Hur ska eleven visa sin kunskap?

Låt oss exemplifiera detta. Vad-frågan kan belysas med bedömningen av kunskapskvaliteten *förmåga att jämföra* som exempel. Första delen av en analys av kunskapskvaliteten *att göra jämförelser* är att besvara frågan om vad eleven gör – vilka steg eleven tar – när hon eller han gör jämförelser. Denna fråga kan besvaras på följande sätt. Det som ska jämföras kallas för enkelhetens skull för företeelser.

1. Det första eleven måste göra är beskrivningar av de företeelser som ska jämföras.
2. Sedan ska eleven välja ut fakta ur sina beskrivningar som visar på likheter och skillnader.
3. Slutligen ska eleven föra ett jämförande resonemang kring dessa likheter och skillnader.

För att bedöma kvaliteten på elevens jämförelser räcker det dock inte med att konstatera att eleven gjort beskrivningar och fört jämförande resonemang. I bedömningen ska även den process som leder fram till elevens produkt analyseras och då behöver även hur-frågan besvaras. Hur väl gör eleven sina jämförelser och vad skiljer och förenar jämförelser på olika kvalitativa nivåer?

För att kunna göra en beskrivning av en företeelse behöver eleven arbeta med olika källor för att sammanställa information till en sammanhängande beskrivning av företeelsen. Man kan då titta efter:

Vad: Vilka källor väljer eleven?

Hur: Hur hanteras källorna?

Är det för elevens ålder förenklade och lättlästa texter eller

är det autentiska och icke skolanpassade texter, t.ex. tidningar, facklitteratur eller uppslagsböcker?

Vad: Vilken information väljer eleven?

Hur: Hur behandlas informationen?

Har eleven svårt att skilja mellan stort och smått – viktigt och oviktigt eller

kan eleven urskilja det som är centralt och utelämna det som har perifer betydelse för sammanhanget?

Vad: Vilken förståelse för sammanhanget – företeelsen – framträder?

Hur: Hur framkommer det?

Skriver eleven av källorna eller formulerar om källtexterna genom att ett ord här och där byts ut

eller

framgår elevens förståelse av sammanhanget genom att eleven i sin text frigjort sig både från källornas formuleringar och struktur?

Vad: Vilka jämförelser görs?

Hur: Hur görs dessa jämförelser?

Staplar eleven information som belyser skillnader och/eller likheter utan att föra ett jämförande resonemang (och därmed överlåter till läsaren att göra jämförelserna)

eller

för eleven ett brett resonemang som belyser skillnaderna och likheterna ur flera olika perspektiv?

I arbetet med bedömningen bestämmer lärarna alltså först vad som ska bedömas. I ovanstående exempel gör eleven jämförelser (*vad*). I nästa steg bedöms med vilken kvalitet eleven gör dessa jämförelser (*hur*). Om man utgår från ovanstående exempel finns det en kvalitativ nivåskillnad mellan att stapla information som visar på likheter eller skillnader och att föra ett jämförande resonemang där eleven belyser likheter och skillnader ur flera olika perspektiv. Mellan dessa två nivåer av kunnande finns också ytterligare kvalitetsnivåer.

Inför en bedömning bör dessa nivåbeskrivningar vara synliggjorda. Eleverna behöver veta både vad som ska bedömas men även hur detta kan se ut på olika nivåer. Varje vad-fråga uttrycker en aspekt av det kunnande som eleven ska utveckla och använda. Därför räcker det inte med att i bedömningen besvara vad-frågorna, utan bedömningen behöver även synliggöra hur-frågan, dvs. på vilken kvalitativ nivå som eleven resonerat.

En målrelaterad bedömning kan inte göras om inte målen är tydligt definierade. Eleven och vårdnadshavarna har rätt att i förväg få reda på bedömningens vad och hur och förstå deras innebörd. Det ingår i lärarens uppdrag att uttolka och konkretisera målen och förklara deras innebörd. Inte förrän målet är tydligt definierat kan det bedömas hur långt eleven utvecklats mot detta mål.

Skriftliga omdömen och lärares planering

Det finns exempel på blanketter för skriftliga omdömen där läraren i varje ämne avger sitt omdöme genom att sätta ett kryss i en ruta. Ofta innehåller dessa blanketter uttryck för tre skilda nivåer motsvarande detta exempel:

- Ännu ej nått målen
- Nått målen
- Nått målen med god marginal

Denna typ av bedömning, som liknar omdömen i form av en symbol (en bokstav eller en siffra), innehåller inte den kompletterande och mer tydliggörande information som de allmänna råden menar också behövs. Om blankettens information är den enda information som ges är det svårt att veta vad eleven egentligen kan och den behöver därför kompletteras med vägledande information och mer nyanserade kunskapsbeskrivningar.

Följande resonemang kanske kan ge ett exempel på kunskapskvaliteter som riskerar att osynliggöras i en blankett av ovanstående typ. Kvalitativa mål är inte nåbara i en absolut mening och kan därmed inte fångas in med begreppen *kan* – *kan inte*. När har man nått målet att kunna ”dra egna slutsatser”, är det det lilla barnets nivå eller är det forskarens nivå som avses? Av detta följer att kvalitativa mål går att nå med olika kvalitet. Det handlar inte om rätt eller fel utan om lägre eller högre kvalitet. Kvalitativa mål kan alltså uppnås på olika sätt och i varierande grad. Vid ett givet tillfälle har en elevs förmåga utvecklats upp till en viss nivå. Ta t.ex. förmågan att argumentera för en ståndpunkt. Det är inget man kan eller inte kan, utan det är något som kan göras mer eller mindre väl. Barn i förskoleåldern argumenterar för sina ståndpunkter på sitt sätt och forskare argumenterar på ett helt annat sätt. Förmågan utvecklas gradvis. I lärarens uppgift ingår ibland att planera för en sådan gradvis utveckling och också att hitta former för hur den kvaliteten ska synliggöras och bedömas. Av den pedagogiska planeringen bör det framgå vad läraren tänker bedöma och hur. En väl genomförd pedagogisk planering kan ha avgörande betydelse för vilka förutsättningar eleverna får för sitt lärande och vilka underlag läraren får för sina kunskapsbedömningar. Eleverna ska utmanas och stimuleras att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling, samtidigt ska planeringen tydligt ange var den lägsta kravnivån ligger. För att lokalt bestämma miniminivån finns nationella mål att uppnå för åk 3, 5 och 9 att utgå ifrån.

Skriftliga omdömen

Alla parter har rätt till en god och tydlig information om elevens kunskapsutveckling samt att få veta om det behövs någon typ av stöd eller andra åtgärder. Att det är viktigt att vårdnadshavaren och eleven känner till kunskapsutvecklingen i olika ämnen är givet. Ett skriftligt omdöme ska bidra till att både elev och vårdnadshavare får tydlig information när det gäller elevens kunskapsutveckling i olika ämnen. Den lärare som ska hålla i utvecklingssamtalet behöver dessutom ha god kännedom om hur det fungerar i de ämnen där läraren själv inte undervisar. En tydlig utvärdering är en förutsättning även för att kunna upptäcka utvecklingsområden och för att ge eleven stöd när så behövs. Eleven, vårdnadshavarna och lärarna bör tillsammans kunna följa utvecklingen mot målen i läroplanen och i kursplanerna redan från det att eleven påbörjar sin skolgång.

I varje ämne där eleven fått undervisning ska det skrivas ett skriftligt omdöme som beskriver elevens kunskaper i nuläget. Det grundar sig på en bedömning av elevens kunskapsutveckling och resultat i förhållande till de nationella målen som de har konkretiserats i en lokal pedagogisk planering. Det kan vara rimligt att i de lägre årskurserna ge de skriftliga omdömena i ämnesblock, om man i den lokala pedagogiska planeringen använder sig av de möjligheter till ämnesövergripande undervisning, som kursplanerna ger utrymme för. Ett skriftligt omdöme kan utformas på olika sätt. Utformningen bestäms av rektor på den enskilda skolan. Omdömet ska vara formulerat så att både eleven och vårdnadshavaren förstår innebörden. Om rektorn beslutat att skolan ska använda sig av någon typ av symboler eller markerar med ett kryss i en mall, är det viktigt att detta kompletteras av information som ges på ett mer nyanserat sätt, t.ex. med en beskrivande text. Omdömet ska inte utgå från elevens brister utan från vad eleven kan, men även tala om vad som ska utvecklas. Av omdömet bör framgå om en elev riskerar att inte nå den lägsta godtagbara nivån, mål att uppnå, i årskurs 3, 5 eller 9 (årskurs 4, 6 och 10 i specialskolan, årskurs 6 och 9 i grundsärskolan och årskurs 9 i träningsskolan) eller om eleven av andra skäl behöver särskilt stöd. Då vidtar processen som leder fram till ett eventuellt åtgärdsprogram.

Enligt Skolverkets *Allmänna råd och kommentarer. Den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen* sidan 15:

ska bedömningarna ha en formativ funktion, vilket innebär att de ska stödja elevens fortsatta lärande och lyfta fram elevens utvecklingsmöjligheter. En sådan bedömning beskriver såväl vad eleven kan som vad eleven behöver utveckla vidare och hur detta kan stimuleras. Denna bedömning sker under lärandets gång och påverkar planeringen av det fortsatta lärandet. Bedömningens syfte är att fastställa var eleverna befinner sig i sitt lärande och med en tydlig inriktning mot läroplanens och kursplanernas mål att sträva mot. Den ska också vara underlag för undervisningens utformning för att stödja elevernas fortsatta utveckling mot målen. I detta arbete ska elev och vårdnadshavare vara delaktiga.

Ett skriftligt omdöme bygger alltså i första hand på att en formativ bedömning gjorts av elevens lärande. Vid en formativ bedömning beskrivs de kvalitativa nivåer på olika kunskaper som eleven visar upp i sina arbeten, redovisningar eller på annat sätt. Formativ bedömning syftar inte till att skapa ett betygsunderlag utan till att samla information för att kunna ge en tydlig bild av en elevs styrkor och svagheter som ett underlag i planeringen av elevens fortsatta lärande.

Både för eleven och vårdnadshavarna är det viktigt att det finns med en del i omdömet som beskriver vad eleven behöver utveckla framöver. Det är till stor del en förutsättning för att de ska kunna vara delaktiga i skapandet av den framåtsyftande delen av den individuella utvecklingsplanen. För den lärare som ansvarar för utvecklingssamtalet är det också nödvändigt att ha med underlag för att tillsammans med vårdnadshavare och elev kunna diskutera sig fram till den framåtsyftande delen i utvecklingsplanen.

Betygsliknande omdöme

Den tidigare regeln om att omdömen inte fick vara betygsliknande har tagits bort men det innebär inte att omdömena **måste** vara det. Det finns flera skillnader mellan ett betyg och ett skriftligt omdöme. Denna skillnad beskrivs t.ex. på sidan 5 i departementspromemorian *En individuell utvecklingsplan med skriftliga omdömen*:

Betygsliknande omdömen skiljer sig från betyg på ett flertal punkter. Betyg är en formaliserad och standardiserad information till elev och föräldrar i ett nationellt system. Nationella kursplaner anger mål och vilka kunskaper eleverna ska utveckla. Betygskriterierna beskriver och preciserar de kunskapskvaliteter som gäller för respektive betyg. Betygssättning är till sin karaktär summativ, d.v.s. en avslutad verksam-

het värderas i efterhand. Betygsättning är myndighetsutövning med krav på dokumentation, insyn och likabehandling. Utformningen av den individuella utvecklingsplanen är däremot inte nationellt formaliserad och standardiserad. Elevens resultat beskrivs i förhållande till hur långt eleven nått på sin väg till målen enligt den lokala pedagogiska planeringen. De skriftliga omdömena kan uttryckas i form av en text eller en symbol som beslutas lokalt på den enskilda skolan och som anpassas till elevernas ålder och mognad. Informationen bör vara formativ, d.v.s. läraren lyfter under pågående process fram elevens utvecklingsmöjligheter i syfte att stimulera till fortsatt lärande.

I Skolverkets *Allmänna råd och kommentarer. Den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen* (sid. 8) tas också denna skillnad upp:

Viktigt att notera är att ett skriftligt omdöme inte är nationellt standardiserat. Eftersom det ska utformas lokalt och att det därmed inte finns något krav på nationell likvärdighet kan jämförelser mellan bedömningar av elevers resultat i olika skolor inte göras. Ett skriftligt omdöme ska inte likställas med ett betyg, även om det till formen kan likna betyg. Betyg är ett nationellt formaliserat och standardiserat omdöme om en elevs kunskaper i form av vissa beteckningar. Betygsättning grundar sig på en samlad bedömning, dvs. en bedömning där olika bedömningsunderlag vägs samman och värderas i efterhand i syfte att göra en utsaga om en elevs kunskapsnivå, s.k. summativ bedömning.

När lärare skriver skriftliga omdömen bör de tänka på att de ska vara informativa. Det räcker därför inte med att t.ex. säga att eleverna ligger på ett G+ eller är på väg mot ett VG eller att använda en symbol som t.ex. en glad eller ledsen gubbe för att uppfylla förordningens krav på skriftliga omdömen. I de allmänna råden på sidan 8 sägs:

Ett skriftligt omdöme kan utformas som text eller som symboler som i några steg beskriver elevens kunskaper i förhållande till i förväg lokalt bestämda kunskapsnivåer och förmågor. Om ett omdöme utformas med hjälp av symboler eller med t.ex. kryss i en mall är det viktigt att omdömet kompletteras med en mer nyanserad beskrivning för att göra informationen om elevens kunskaper tydlig.

Detta innebär att det inte heller räcker med att sätta ett kryss i en ruta som t.ex. säger att eleven har ”ännu ej nått målen”, ”nått målen” eller ”nått målen med god marginal”. Sådana mer betygsliknande formuleringar bör kompletteras med en

beskrivande bedömning för att kunna ge en vägledning till elev och vårdnadshavare var eleven befinner sig i sin utveckling i relation till målen. När det gäller formuleringar som *eleven har nått målen* bör lärare vara tydliga med vilka mål som då avses. Lärare bör även tänka på att betyg bygger på en värdering i efterhand, dvs. efter avslutad verksamhet, medan ett skriftligt omdöme bygger på en beskrivande bedömning som sker under elevens pågående lärprocess. De skriftliga omdömena är tänkta att ges i samband med utvecklingssamtalet. Avsikten med skriftliga omdömen är bl.a. att utifrån en bedömning av elevens aktuella kunskapsresultat stimulera det fortsatta lärandet.

Social utveckling eller utveckling i övrigt

När det gäller elevens sociala utveckling är det inte obligatoriskt att ge ett skriftligt omdöme. Märk väl att detta inte innebär att lärare kan utelämna elevernas sociala utveckling från utvecklingssamtalet, eftersom det i grundskoleförordningens 7 kap. 2 § står:

Läraren ska fortlöpande informera eleven och elevens vårdnadshavare om elevens skolgång. Minst en gång varje termin ska läraren, eleven och elevens vårdnadshavare ha ett utvecklingssamtal om hur elevens kunskapsutveckling och sociala utveckling bäst kan stödjas.

Det är rektorn på den enskilda skolan som beslutar om det ska finnas skriftliga omdömen om elevens utveckling i övrigt:

Den individuella utvecklingsplanen kan även innehålla omdömen om elevens utveckling i övrigt inom ramen för läroplanen, om rektorn beslutar det.

Rektorn och lärarna bör även tänka på att det inte står social utveckling utan *utveckling i övrigt* inom ramen för läroplanen. Den sociala utvecklingen är enbart en del. Utvecklingen i övrigt handlar även om t.ex. elevens förmåga att kunna bedöma sitt eget lärande, att kunna ta ansvar för sitt lärande, att utveckla sin förmåga att göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden som är grundade både på kunskaper och personliga erfarenheter, att utveckla tillit till sin egen förmåga och förmåga att arbeta både självständigt och tillsammans med andra. Om rektorn på en skola beslutar att det även ska finnas omdömen om elevens utveckling i övrigt bör man också beakta det som sägs i kommentarerna i de allmänna råden på sidan 8:

Om en skola ger skriftliga omdömen om elevens utveckling i övrigt ska det framgå mot vilka mål elevens utveckling bedömts liksom vilken lärare som ansvarat för den skriftliga informationen. De skriftliga omdömena ska varken innehålla beskrivningar eller värderingar av elevens personliga egenskaper. Viktigt att notera är att den individuella utvecklingsplanen är en allmän handling. Den bör därför inte innehålla känsliga uppgifter om eleven.

De skriftliga omdömena om elevens utveckling i övrigt ska relatera till de nationella målen. Det handlar alltså inte om subjektiva beskrivningar av eleven som person och det är heller inte elevens egenskaper som ska beskrivas. Många lärare undrar hur de ska kunna förmedla till elever och vårdnadshavare om en elev t.ex. uppför sig illa eller har svårigheter att umgås med andra om de inte får skriva ett omdöme om detta. Här är det viktigt att inte blanda ihop den muntliga information, som är en del av utvecklingssamtalet, med det skriftliga omdömet. Omdömet ska ses som ett komplement till det som tas upp vid utvecklingssamtalet och inte ersätta själva samtalet.

Exempel med kommentarer

Nedanstående exempel bygger till största delen på autentiska omdömen. Exemplet kommer från grundskolan men kan även ge inspiration till sameskolan, specialskolan och särskolan. Syftet är att visa olika typer av skriftliga omdömen samt kommentera vad som är bra men även vad som kan förändras eller förbättras. Bedömningarna utgår från att det finns lokala pedagogiska planeringar som grund i varje ämne. Dessa är inte redovisade här. I vissa av omdömena finns målen med i själva omdömet, i andra finns målen för elevernas lärande enbart med i själva planeringen. Några av omdömena innehåller både en beskrivning av elevens kunskapsutveckling i relation till målen samt vad som behöver utvecklas. För att läraren ska kunna skriva den framåtsyftande delen i den individuella utvecklingsplanen bör ett skriftligt omdöme även innehålla vad som bör utvecklas framöver.

Skriftligt omdöme för Ahmed Ali årskurs 2

Omdöme i svenska

Ahmed klarar nu alla bokstäver och kan skilja mellan små och stora bokstäver. Han klarar att stava enkla ord som han känner igen. Han kan skriva korta enkla meningar korrekt och sätta ut punkt och stor bokstav. Ahmed vet även att det ska vara mellanrum mellan orden.

Han har skrivit flera korta berättelser där han tydligt visar att han kan skriva en början och ett slut. Däremot saknas det ibland en röd tråd. När det gäller läsning använder vi läsutvecklingsschema (se bifogat schema med markering var Ahmed ligger). Ahmed kan berätta på ett strukturerat sätt om upplevelser som han varit med om och även argumentera för sådant han anser är viktigt även om kamraterna tycker annorlunda.

Ahmed har vissa svårigheter när det gäller att skriva läsligt, svårt att hålla sig på raden, men är däremot duktig att skriva på datorn. Ahmed behöver öva på att skilja på sch- och tj-ljud muntligt. Kälke blir t.ex. lätt schälke.

KOMMENTAR Målen för undervisningen finns separat på den planering som skolan bifogar inför utvecklingssamtalet tillsammans med elevarbeten. Omdömet fokuserar i första hand grundläggande språkkunskaper men det finns även exempel på andra kunskaper, t.ex. att kunna argumentera för sina åsikter. Omdömet utgår från de kunskaper eleven visar samtidigt som det lyfter fram vad som behöver utvecklas. Omdömet kompletteras med ett avprickningsschema när det gäller läsutveckling (*observera att detta schema inte finns med här*).

Skriftligt omdöme för Britta Bertilsson årskurs 5

Omdöme i geografi

Britta är duktig på att använda både karta och glob när hon ska beskriva olika länder. I de arbeten som är gjorda under hösten har hon visat att hon kan skilja på det som är viktigt och mindre viktigt när hon ska beskriva olika länder. Hon har en god läsförståelse när hon läser faktatexter men väljer gärna enklare böcker. Det Britta skulle behöva göra är att läsa och använda lite mer avancerade texter samt föra fram sina egna åsikter.

KOMMENTAR Det skriftliga omdömet visar både vad eleven kan samt vad som hon kan utveckla vidare inom ramen för ämnet. Däremot bör inte ett värderande ord som ”duktig” användas i ett omdöme. Ett skriftligt omdöme ska beskriva vad eleven har för kompetenser och vad som kan utvecklas. Den framåtsyftande delen i den individuella utvecklingsplanen ska beskriva hur skolan ska arbeta i undervisningen så att eleven får möjlighet att utvecklas samt vad eleven själv och vårdnadshavare kan göra. Här bör läraren i den individuella utvecklingsplanen beskriva hur man i undervisningen ska arbeta för att utmana eleven att läsa mer avancerade texter samt framföra sina åsikter. Även en kommentar om vilka kunskaper som Britta ska utveckla genom att läsa de avancerade texterna skulle vara på sin plats.

Skriftligt omdöme för Olivia Oliveira årskurs 8

Omdöme i svenska

Olivia uttrycker sig med lätthet både muntligt och skriftligt när det gäller sådant hon är intresserad av men kan ha svårt att engagera sig när hon tycker det är ointressant. Hon är duktig på att läsa ”mellan raderna” vilket märks när hon ska tolka och berätta om olika böckers budskap. Hon är duktig på att ge respons på kamraters texter men är inte lika intresserad när hon själv får respons, vilket gör att hon inte alla gånger tar möjligheten att förbättra sina texter. Olivia tycker om och kan på ett tydligt sätt argumentera för sina tankar och underbygga sina åsikter men skulle behöva lyssna mer på hur andra tänker och tycker. Har inga problem när det gäller vare sig stavning eller grammatik.

KOMMENTAR Omdömet utgår till stora delar från elevens kompetenser men ibland läggs det in mer subjektiva bedömningar som inte heller är direkt relaterade till mål, t.ex. *men kan ha svårt att engagera sig när hon tycker det är ointressant*. Denna typ av bedömning är delvis både värderande och subjektiv men samtidigt kan eleven behöva uppmärksammas på att hon behöver sträcka sig längre. Denna typ av formuleringar bör inte föras in i det skriftliga omdömet utan istället lyftas fram under utvecklingssamtalet. Även ordet ”duktig” är värderande. Uttrycket *tycker om* är troligtvis en subjektiv läraråsikt och här hade det räckt med att det står att Olivia kan argumentera och underbygga sina åsikter, eller möjligen visar intresse för att argumentera.

Omdöme i historia

Olivia kan beskriva olika tidsepoker väl och kan se vad som är speciellt och vad som skiljer dem åt. Hon kan välja ut relevanta fakta som belyser de ämnesområden vi arbetat med men hon har svårt att skilja på vad som är viktigt och vad som är mindre viktigt för arbetsområdet. Hon visar historiemedvetenhet genom att kunna berätta om vilka förändringar som inträffat under olika tidsepoker samt deras långsiktiga konsekvenser. Olivia klarar av att söka information både på Internet och på biblioteket. Hon granskar sina källor men motiverar inte alltid sina val vilket hon behöver bli bättre på. Olivia kan länka tankegångar till varandra när hon ska uttrycka sig muntligt. Hon behöver träna att även göra det tydligt när hon skriver så att det också då finns en logisk röd tråd.

KOMMENTAR Omdömet visar på utvecklingen av några av de viktigaste begreppen inom historieämnet – historiemedvetenhet samt tidsepok. En central förmåga är att kunna se skillnader och likheter mellan olika tidsepoker. Den tar även upp elevens förmåga att söka, sovra och använda information, som är ett övergripande mål både i Lpo 94 och kursplanerna för SO-ämnena. För att helt förstå omdömet är det viktigt att känna till den pedagogiska planering som omdömet utgår ifrån. I denna tas det upp vilka mål att sträva mot man har utgått ifrån samt vilket stoff man har studerat och vad som bedömts i elevernas arbeten. Omdömet visar även på vad hon behöver utveckla.

Skriftligt omdöme för David Davidsson årskurs 9

Omdöme i historia

Den här terminen har vi i historia studerat nutidshistoria. David har visat att han har en förmåga att upptäcka hur vissa företeelser upprepar sig och bildar generella mönster. Ett exempel är hur David har påpekat att asiatiska och arabiska soldater vanligtvis i amerikanska filmer skildras som grymma och dödsföraktande.

David har en mycket god läsförståelse som visar sig i att han kan använda sig av facklitteratur och uppslagsböcker i sina studier. De fakta han väljer ut och använder sig av är centrala och viktiga. De argument, slutsatser eller jämförelser David gjort kring orsakerna bakom kalla kriget är alltid väl underbyggda. När han presenterar sina arbeten – muntligt eller skriftligt – länkar han tankegångarna till varandra så att en tydlig röd tråd skapas. Hans inleder sina presentationer så att mottagarna förstår vad innehållet kommer att bli. Avslutningarna knyter ihop texten och har ofta en liten ”knorr”.

David skulle behöva utveckla sin förmåga att hålla muntliga presentationer, t.ex. att använda sig av PowerPoint. Idag är han för bunden av sitt manus. Om han i högre grad tog ögonkontakt med publiken och i stället för manus använde sig av stolpar skulle kvaliteten på presentationerna bli bättre.

KOMMENTAR Omdömet beskriver en duktig elevs resultat. De utgår från flera av de övergripande förmågor som finns i flera SO-ämnen men även i Lpo 94. I de framåtsyftande kommentarerna fokuseras framför allt på elevens presentationsteknik. De borde även belysa själva ämnet historia. Omdömet kan även kortas ned för att bli mer stringent. Vissa delar passar bättre i lärarens löpande respons till eleven.

Skriftligt omdöme för Erika Erikasdotter årskurs 8

Omdöme i geografi

I geografi har målen denna termin varit att lära sig använda geografiska specialkartor och statistiska tabeller för att göra egna tolkningar och att dra egna slutsatser. Genom undervisningen har eleven även tränat sig på att skapa skriftliga rapporter. Vi har speciellt tränat på att skapa struktur, göra styckeindelningar och skapa relevanta rubriker.

Erika har nått en miniminivå för godkänt då det gäller tolkning av specialkartor. Då det gäller att tolka och använda sig av fakta ur statistiska tabeller har hon ännu inte nått nivån för godkänt. Erika förstår att egna slutsatser måste underbyggas av fakta, men har svårigheter med att tolka och använda sig av geografiska specialkartor och statistiska tabeller. Då det gäller förmågan att skapa rapporter med struktur, styckeindelning och rubriker har Erika nått godkäntnivån med god marginal.

KOMMENTAR Detta omdöme är mer betygslignade, då det till stor del fokuserar på om eleven har nått eller inte nått godkäntnivån. Det går att fundera på vad man har utgått från när det sägs att eleven är godkänd eller inte godkänd. Samtidigt som det är betygslignande är det ändå till del beskrivande eftersom målnivåerna sätts ihop med ett innehåll. Det som bör förtydligas är både vad eleven egentligen kan samt vad som ska utvecklas vidare för att eleven ska nå längre i sitt lärande.

Skriftligt omdöme för Fredrik Fredriksson årskurs 6

Omdöme i utveckling i övrigt/social utveckling

Fredrik arbetar helst ensam. I grupp intar han en passiv roll. Fredrik tar gärna egna initiativ som ibland för arbetet framåt och ibland inte. Han är iderik men har svårt att slutföra arbeten då nya infall gör att arbetena tar en ny riktning. Han visar uthållighet men har svårt att följa instruktioner utan vill gärna att den egna kreativiteten ska få styra. Fredrik behöver träna på att skapa en arbetsplan och sedan hålla sig till den. Han har en väl utvecklad kreativitet, men denna behöver ibland ”tyglas” så att målet med arbetet hålls i fokus för att dessa ska kunna slutföras.

KOMMENTAR Omdömet gäller några förmågor som har betydelse för att lyckas bra i sitt lärande. Dessa förmågor finns beskrivna både i Lpo 94 och i vissa kursplaner, företrädesvis i kursplanerna för de estetiska ämnena. De har till del en generell karaktär och är viktiga för lärandet i alla ämnen. När en bedömning görs i de estetiska ämnena finns både t.ex. hantverksskicklighet och lärprocess med som mål för ämnet och dessa bör därför ingå i det skriftliga omdömet. När det gäller

teoretiska ämnen är dessa däremot inte lika tydligt uttalade (även om de har betydelse för lärandet). Om det ska finnas ett skriftligt omdöme om elevens utveckling i övrigt beslutar rektor, dock inte i de ämnen där de är en del av kursplanemålen. I ovanstående omdöme har man utgått både från mål som finns i Lpo 94 och kursplanemål. När läraren tar upp att eleven helst arbetar ensam finns underförstått att denne behöver träna på att samarbeta. Läraren utgår då från läroplansmålet *lär sig att utforska, lära och arbeta både självständigt och tillsammans med andra*.

Samarbete finns även som kursplanemål i bl.a. svenska, hem- och konsumentkunskap och idrott och hälsa. När man talar om kreativitet finns detta med som kursplanemål i t.ex. bild och svenska. I omdömet beskrivs även det som behöver utvecklas, t.ex. att ta ansvar för att arbetsuppgifter blir färdiga och att planera. Att ta ansvar för sitt arbete är både ett läroplansmål och ett kursplanemål. Att kunna planera är kursplanemål i t.ex. engelska, musik och slöjd. När en skola lämnar skriftliga omdömen om elevens utveckling i övrigt ska det även anges vilket/vilka mål i läroplan eller kursplan man utgått från samt vilken lärare som har avgett omdömet. Detta är speciellt viktigt när det gäller den sociala utvecklingen som inte får vara enbart ett subjektivt tyckande om en elev som person. När det gäller en elevs sociala utveckling är utvecklingssamtalet ett bra forum för att diskutera detta. Det kan vara svårt att formulera i skrift sådant som innehåller många nyanser och kan tolkas olika av den som avger omdömet och mottagare. Vid ett utvecklingssamtal har läraren en större möjlighet att förklara vad hon eller han avser och även få både elevens och vårdnadshavarnas bild.

Skriftligt omdöme för Leo Leosander årskurs 7

Omdöme i idrott och hälsa

Under den här terminen har vi arbetat med sambandet hälsa och idrott. Du har gjort ett arbete där du på ett tydligt sätt beskriver vad man bör tänka på för att få en bra hälsa och varför det är bra med olika typer av rörelse. Du kan även visa vilka rörelser som är bra att göra för att stärka hälsan. På danstemat tog du hela tiden initiativ och visade även dina kamrater en del nya danser. Du har även visat att du vet vad man ska göra när någon håller på att drunkna. Du kunde även instruera dina kamrater på ett bra sätt. Det du kan behöva arbeta mer med inom idrott är när det gäller orientering och kartkunskap. Du behöver även tänka på när vi har olika lagsporter att dela med dig mer till dina kamrater.

KOMMENTAR Omdömet har en tydlig koppling till vad ämnet idrott och hälsa ska fokusera i undervisningen. Det beskriver både på vad man har arbetat med under terminen samt vad eleven har lärt. Elevens ”ledaregenskaper” och samarbetsförmåga, både det positiva och det som behöver utvecklas finns beskrivna. Omdömet beskriver även vad eleven behöver utveckla inom ämnet. Det kan vara svårt för eleven och hans föräldrar att förstå vad ”ett bra sätt” innebär. Även den sista meningen i omdömet är svår att förstå.

Omdöme i form av matris

Ett sätt att lämna ett skriftligt omdöme kan vara att använda sig av en matris. Den bör då vara formulerad så att den är beskrivande. En matris kan vara generell och tillämpbar på olika arbetsområden. För att ett skriftligt omdöme med hjälp av en matris ska bli tydligt och tolkningsbart måste matrisen kopplas till en lokal pedagogisk planering där de mål, det innehåll och de problemställningar och uppgifter eleven arbetat med tydligt framgår. Matris och planering bör vara tydligt kopplade till varandra. Markeringen i matrisen visar hur långt eleven bedöms ha kommit i sin kunskapsutveckling. Nivåbeskrivningarna som finns till höger om markeringen beskriver önskad inriktning på den fortsatta utvecklingen och kan därmed utgöra underlag för målsättningar i den framåtsyftande utvecklingsplanen.

För att en matris ska kunna användas som skriftligt omdöme måste de olika kvalitetsnivåerna vara tydligt beskrivande och ange vad som skiljer en nivå från en annan. Värderande omdömen, relativa jämförelser eller kvantitativa stegringar som ”använder få fakta” eller ”använder många fakta” är inte lämpliga en matris eftersom de inte talar om vad eleven behöver utveckla. Det handlar inte i första hand om att kunna många fakta utan att kunna använda fakta som är relevanta för arbetsområdet. Om det framgår i planeringen att eleverna t.ex. ska kunna dra en slutsats, föra ett jämförande resonemang, skriva mellanrubriker osv. kan det i den lägsta nivån i en matris anges att arbetet saknar detta. Däremot ska man inte skriva i den lägsta nivån att eleven inte kan dra en slutsats osv. Det är en skillnad på att uppmärksamma en elev på att denne t.ex. behöver bli noggrannare och att säga att eleven inte kan. En grund för en matris är att den ska ge tydlig information till eleven.

ANVÄNDA KÄLLOR

VÄLJA UT KÄLLOR	Använder någon av de källor läraren tagit fram	Använder de källor läraren tagit fram	Kan söka fram egna relevanta källor	
TYP AV KÄLLOR	Källorna består av enkla texter	Använder de källor läraren tagit fram	Använder svårare källor som t.ex. facklitteratur eller uppslagsböcker	Använder källor som kräver tolkning som statistik, tabeller, diagram eller specialkartor
TOLKA KÄLLOR	Behöver hjälp med att använda källorna	Använder källor som är anpassade till elevens ålder	Kombinerar och redogör för information från olika källor	Använder informationer på ett tolkande sätt
VÄRDERA KÄLLOR		Samlar information från olika källor, men märker inte när fakta skiljer sig åt i olika källor	Samlar information från olika källor och märker när fakta skiljer sig åt i olika källor men för inte resonemang om orsakerna	Samlar information från olika källor och märker när fakta skiljer sig åt i olika källor och funderar över tänkbara orsaker
		För inget resonemang om källornas lämplighet eller trovärdighet	Visar på en förståelse för att källor har olika lämplighet eller trovärdighet men tillämpar inte detta på de egna källorna	Visar klart och tydligt varför de egna källorna anses vara lämpliga eller trovärdiga

HELHETSFÖRSTÅELSE

FÖRMÅGA ATT SAMMANFATTA – FÖRKLARA	Fakta staplas. Helhetsförståelsen framgår inte	Ett försök till att sammanställa fakta till en sammanfattning finns. De fakta som valts ut och används är relevanta men något knapphändiga för uppgiften	Sammanfattningen ger uttryck för en helhetsförståelse där sammanhanget beskrivits i stora drag. De fakta som valts ut och används är relevanta men detaljer som skulle ha gett texten ett större djup har utelämnats	Sammanfattningen ger uttryck för helhetsförståelse. De fakta som valts ut och används är relevanta. Allt väsentligt i sammanhanget är beskrivet
FÖRSTÅELSE	Skriver ofta av eller omformulerar källorna	Avskrifter eller omformuleringar vid svårare begrepp men använder även egna formuleringar	Texten avspeglar elevens egen förståelse. Texten återspeglar källornas struktur	Texten och dess struktur avspeglar elevens egen förståelse

ANVÄNDA KUNSKAPSKVALITETER

UNDERBYGGDA SLUTSATSER, ARGUMENT ELLER FÖRKLARINGAR	Texten innehåller inga egna underbyggda slutsatser eller förklaringar	Texten innehåller enkla slutsatser eller förklaringar men är inte helt och hållet underbyggda av relevanta fakta	Texten innehåller slutsatser eller förklaringar som underbyggs av relevanta fakta.	Texten innehåller utvecklade resonemang där slutsatser dras eller förklaringar ges. Alla resonemang är underbyggda av relevanta fakta
CENTRALA RESONEMANG		Slutsatserna eller förklaringarna berör endast sådant som är mindre centralt för uppgiften	Slutsatserna eller förklaringarna berör både det som är centralt och mindre centralt för uppgiften	Slutsatserna eller förklaringarna berör det som är centralt för uppgiften
ANVÄNDA BEGREPP		I sina resonemang benämner eleven centrala begrepp inom ämnet	I sina resonemang finns exempel på att eleven använder centrala begrepp inom ämnet	I sina resonemang använder eleven – där sammanhanget så kräver – centrala begrepp inom ämnet

KOMMUNIKATIV KVALITET				
DISPOSITION		Texten saknar en tydlig disposition	Texten har en inledning som "leder in" läsaren i texten och ett parti som är utredande	Texten har en inledning, ett utredande parti och en avslutning som knyter ihop och sammanfattar textens innehåll
RÖD TRÅD	Textens tankegång går att urskilja, men det saknas en "röd tråd". Texten hoppar fritt mellan olika saker	I texten finns ett försök till att ordna tankegångarna, men samma tanke kan på ett ologiskt sätt återkomma på olika ställen i texten	Texten har en "röd tråd" från början till slut. Tankegången är kronologisk	I texten finns en medveten ordning så det ena naturligt länkar till det andra. Tankegången är inte endast kronologisk
STYCKEINDELNING	Det finns ingen styckeindelning i texten	Texten har en "röd tråd" från början till slut. Tankegången är kronologisk	Det finns en logisk styckeindelning i texten men den behöver i några fall bearbetas	Det finns en logisk styckeindelning i texten som gör den mer lättläst
RUBRIKER	Det finns inga underrubriker i texten	Det finns en styckeindelning i texten men den är inte logiskt utan den gör texten mer svårläst	Det finns underrubriker i texten och dessa stämmer med innehållet	Underrubrikerna stämmer med innehållet i texten och är formulerade så att intresse skapas för innehållet

Utvecklingssamtal

Med Lpo 94 ersattes ”kvartssamtalen” med utvecklingssamtal. Fokus på samtalen har förändrats från att endast vara ett informationssamtal till ett samtal som ska stödja och stimulera elevernas fortsatta utveckling både kunskapsmässigt och socialt. Elever och vårdnadshavare ska vara delaktiga i samtalen. Samtalen med eleven och dennes vårdnadshavare har förändrats till ett trepartssamtal och är inte en envägsinformation som tidigare. Från 2005 fick skolan i uppdrag att komplettera utvecklingssamtalen med en individuell utvecklingsplan för varje elev. Denna plan skulle vara framåtsyftande och beskriva vilka mål för elevens fortsatta lärande man kommit överens om på samtalen. Från höstterminen 2008 infördes skriftliga omdömen. Ett av syftena med den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen är att eleverna ska få ett stöd för sitt fortsatta lärande. Detta innebär att omdömena är nära kopplade till det uppdrag som formulerades i Lpo 94 om utvecklingssamtalen – att stödja och stimulera elevernas fortsatta kunskapsutveckling.

Utvecklingssamtalen beskrivs förutom i läroplanen och grundskoleförordningen även i olika allmänna råd, propositioner och den departementspromemoria som låg till grund för beslutet om den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen. Sammanfattningsvis visar dessa dokument att utvecklingssamtalen:

- bör vara skolans viktigaste forum för att diskutera och positivt bidra till elevens utveckling,
- bör vara väl förberedda,
- ska ge elev och föräldrar tydliga besked om elevens lärande genom skriftliga omdömen som upprättas i varje ämne eleven fått undervisning i,
- ska vara ett forum där elever, föräldrar och lärare som jämbördiga parter gemensamt analyserar utvecklingen och upprättar den framåtsyftande delen av den individuella utvecklingsplanen bl.a. utifrån de omdömen, som är gjorda i relation till mål i läroplan och kursplaner,
- ska präglas av öppenhet, ge ömsesidig information och leda till ömsesidiga åtaganden, och
- ska vara ett forum där elevens hela skolsituation utvärderas i ett framåtblickande perspektiv.

Utvecklingssamtalet markerar skolans ansvar för elevens lärande och utveckling och har till syfte att:

- öka möjligheterna att ge alla elever det stöd de har rätt till för att utvecklas mot skolans mål,
- öka föräldraengagemanget och åstadkomma ett ökat samarbete mellan hem och skola,
- ge elever och föräldrar ett reellt medinflytande, och
- individanpassa skolmiljö, arbetssätt och arbetsmetoder.

Utvecklingssamtalet ingår som en del i en helhet i arbetet med att ge eleverna möjlighet att utveckla både kunskapsmässiga och sociala förmågor. Vid samtalet fokuseras det som är viktigast för elevens fortsatta utveckling både kunskapsmässigt och socialt. Kunskapsutvecklingen ska uppmärksammas i alla årskurser, även de lägsta. När det gäller elever som får betyg är det lätt att fokus hamnar på vilket betyg eleven kan få istället för att diskutera elevens lärande. Fokus under ett utvecklingssamtal bör alltid vara elevens kunskapsmässiga utvecklingsmöjligheter.

Förutsättningar för trepartssamtal

För att både eleven och vårdnadshavaren ska kunna vara delaktiga i själva samtalet krävs att skolan arbetar med att förbereda samtalet. Det kan vara bra att göra de skriftliga omdömena samt de lokala pedagogiska planeringar som dessa utgår från kända inför själva samtalet för både vårdnadshavare och elev.

På sidan 4 i *Allmänna råd och kommentarer. Den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen* framgår hur viktigt det är att det skapas förutsättningar för alla inblandade parter att känna sig delaktiga:

Elevers lärare bör

- skapa förutsättningar för att utvecklingssamtalet blir ett trepartssamtal mellan lärare, elev och vårdnadshavare som ger ömsesidig information och leder fram till en plan för hur skolan ska främja elevens fortsatta lärande samt vad eleven kan ta ansvar för,
- beskriva hur de nationella målen har konkretiserats i undervisningen,
- informera elev och vårdnadshavare om vilka kunskaper och kunskapskvaliteter som ska bedömas.

Om läraren vid själva utvecklingssamtalet skulle ge all information om hur målen konkretiserats samt vad som bedöms skulle det inte bli någon tid över för att skapa en framåtsyftande plan. Risken är stor att samtalet återigen då blir ett informationssamtal och inte utvecklande samtal. Lärare bör också undvika att avhandla stora sociala problem under utvecklingssamtalet. För elever som har sådana problem är det bättre att avsätta en speciell tid för ett sådant samtal. Ingen elev kommer att utvecklas av att enbart diskutera problem. Ett utvecklingssamtal ska utgå från elevernas kunskaper och utvecklingsmöjligheter.

Elevernas delaktighet

När dokumentation inför ett utvecklingssamtal diskuteras bör man hela tiden tänka på hur den lokala pedagogiska planeringen görs till en naturlig del av dokumentationen. Det är genom denna planering lärare har möjlighet att kommunicera de nationella målen till elev och vårdnadshavare. För att eleverna ska bli delaktiga bör de tidigt få möjlighet att utveckla sin förmåga att förstå och bedöma sin egen kunskapsutveckling. Förmågan att bedöma sitt eget lärande i förhållande till skolans mål tränas och utvecklas inom undervisningens ram. Ett sätt kan vara att eleverna beskriver vad hon eller han tycker är lätt respektive svårt i ett ämne samt försöker förklara varför. Eleverna kan i denna träningsfas behöva stödfrågor för att utveckla sin egen bedömarförmåga. De behöver även oftast få börja med att beskriva sitt lärande/sin utveckling muntligt innan de går vidare till det skrivna. Det är viktigt att elevernas reflektioner får ta tid och att de diskuteras. Annars är risken stor att eleverna skriver mer om vad de gjort än vad de lärt.

Genom att elever får respons på hur de beskriver sitt lärande, både från lärare och från kamrater, utvecklar de förmågan att kunna bedöma sina kunskaper och sin utveckling. Detta tar tid men det är ett av skolans uppdrag. En grundförutsättning för att eleverna ska kunna beskriva och bedöma sitt lärande är att det finns tydliga pedagogiska planeringar där det syns vad eleven ska lära, dvs. vad som är mål och vad som kommer att bedömas. Genom att eleverna får vara med och förbereda sina utvecklingssamtal kan reflektion över det egna lärandet bli ett naturligt inslag i elevens läroprocess. Några av vinsterna med detta är att eleverna tränar upp sin självbedömningsförmåga och känner sig mer delaktiga i sitt utvecklingssamtal och därmed i planeringen av det egna lärandet och den egna utvecklingen. Att göra eleverna delaktiga i förberedelserna av utvecklingssamtalet är inte något som man måste vänta med till de senare årskurserna utan det kan göras redan från det att eleven börjar skolan.

Exempel

Nedan följer ett exempel från en skola där eleverna tar ett mycket stort ansvar för utvecklingssamtalet. Skolverket menar inte att alla skolor behöver arbeta precis så här, men det finns många vinster med att eleverna är delaktiga i förberedelserna av utvecklingssamtalet. Eleverna på exempelskolan har också en aktiv roll i genomförandet av samtalet genom att vara "ordförande" i det. Det är naturligtvis ändå lärarna som har huvudansvaret även om eleverna tilldelats en aktiv roll i utvecklingssamtalet. Det ska också påpekas att lärarna är mycket delaktiga i elevernas förberedelser för utvecklingssamtalen.

Skolan har under lång tid byggt upp system för både dokumentation och elevdelaktighet. I schemat finns fast tid avsatt för att förbereda utvecklingssamtal. Skolan har också under många år arbetat med att utveckla elevernas förmåga att förstå, reflektera över och bedöma sitt eget lärande. Lärarna har arbetat med att utveckla sin förmåga att i lokala pedagogiska planeringar beskriva tydliga mål på ett sätt som eleverna kan förstå. Eleverna vet också vad som bedöms i ett arbete.

Exempelskolan har även skapat ett gemensamt förhållningssätt till hur de arbetar med utvecklingssamtal, individuell utvecklingsplan och dokumentation. En viktig del i deras arbete har varit att göra alla delaktiga dvs. samtliga lärare, elever och föräldrar. I kommentardelen i de allmänna råden sägs på sidan 6:

För att kunna ge en allsidig bild av elevens utveckling och lärande behöver elevens samtliga lärare involveras i utvärderingen och bedömningen av elevens resultat. Bedömningarna ska vara sakliga.

De har även tagit fasta på de allmänna råden sidan 4 om att skolans lärare bör

- ha gemensamma rutiner och former för dokumentation av elevernas kunskapsutveckling och lärande,
- utveckla och använda ett gemensamt och sakligt språk i dokumentationen

Dessa rader har varit utgångspunkten för det arbete som bedrivs på skolan. Alla har olika roller i förberedelserna inför utvecklingssamtalet.

Ämneslärarna dokumenterar kontinuerligt elevens framsteg. Lärarna har även ansvar för att samla in illustrativa elevarbeten. Ämneslärarna ser också till att hemmet får en kontinuerlig information om utvecklingen i respektive ämne under läsåret. Bedömda uppgifter skickas med eleverna hem för påseende. Ämneslärarna rekommenderar vilka mål som bör tas upp i den individuella utvecklingsplanen.

Eleverna deltar aktivt i dokumentationsarbetet inför utvecklingssamtalet och sparar arbeten i sin portfolio. Eleverna är de som leder själva utvecklingssamtalet. Eleverna ger även förslag till framåtsyftande mål i den individuella utvecklingsplanen.

Alla elever på exempelskolan har en mentor som ansvarar för kontakten med hemmet och för utvecklingssamtalen. Mentor har även ansvar för den samlade dokumentationen om sina elever. Hon eller han ansvarar för att relevanta mål upprättas tillsammans med elev och vårdnadshavare i den individuella utvecklingsplanens framåtsyftande del vid utvecklingssamtalet.

Vårdnadshavaren ger eventuellt förslag till vilka mål som bör finnas med i elevens individuella utvecklingsplan utifrån den dokumentation som skickats hem inför utvecklingssamtalet.

Reflektera och dokumentera

För att eleverna ska ha möjlighet att förbereda sig inför sitt samtal har exempelskolan infört reflektionstid. En halvdag i månaden bryts all annan verksamhet på skolan för att träna eleverna i att se, beskriva och bedöma sitt eget lärande. Samtidigt ger det mentor, men även vid behov ämneslärare, möjlighet till att samtala med sina elever runt deras lärande. Eleverna har i denna process stöd av frågor runt lärande och utveckling. De har sedan tidigare även tydliga lokala pedagogiska planeringar i sina portfolior/elevmappar och olika bedömningsverktyg. En del i förberedelserna inför utvecklingssamtalet är att eleven dokumenterar sitt eget lärande. Syftet är att de ska bli medvetna om vad de kan samt sina utvecklingsbehov. Här har eleverna stöd av olika frågor. Arbetet startar med att utvärdera de mål som sattes upp i den förra utvecklingsplanen. Exempel på frågor kan vara:

- Har du uppnått dina kortsiktiga mål?
- Hur går arbetet med de långsiktiga målen?

Eleverna går sedan vidare med att beskriva nuvarande termin. Här används elevernas portfolior eller elevmappar. Eleverna ska försöka beskriva hur det har gått i de olika ämnena samt välja ut arbeten som visa på denna utveckling. Eleverna har även här stödfrågor till sin hjälp:

- Finns det något ämne/några ämnen som går lätt? Varför går det lätt i just det ämnet/dessa ämnen?
- Finns det något/några ämnen som är svåra? Vad är det som du tycker är svårt i just det ämnet/dessa ämnen?
- Finns det något ämne som du känner att du behöver arbeta mer med? Varför?

Eleverna väljer ut arbeten. Det bör både vara något arbete som de själva är nöjda med och något som de är mindre nöjda med. De ska sedan försöka beskriva vad det är som gör att de tycker de lyckats med just detta arbete. (Det är lämpligt att detta arbete sedan får vara inledningen på utvecklingssamtalet.) När det gäller arbetet som de är mindre nöjda med beskriver de vad de bör förbättra. De försöker beskriva vad de skulle kunna gjort annorlunda för att det skulle ha blivit bättre. Eleverna ska även beskriva hur de ser på skolan och kamrater. Det kan handla om att de t.ex. beskriver hur de trivs i klassen, hur de fungerar med olika lärare eller övrig personal på skolan. De kan även beskriva hur de anser att de själva är som kamrater eller som elever. De bör även ta upp om det är något som de vill förbättra. Elevernas dokumentation skickas hem med förslag till nya mål i den individuella utvecklingsplanen.

Helhetssyn

När samtliga ämneslärare lämnat sina skriftliga omdömen till mentorn gör denne en analys av utvecklingsbehoven. Det handlar om att få en helhetssyn av elevernas utveckling och eventuella behov. Vilka utvecklingsområden dyker upp? Behövs åtgärdsprogram? Mentorn förbereder även en elevkonferens som hålls inom arbetslaget där en elevs samtliga lärare närvarar och där det ges möjlighet för förtydligande av de skriftliga omdömena samt diskussion om vad som bör göras gemensamt eller inom ett specifikt ämne. Här diskuteras även om någon elev behöver ett åtgärdsprogram. Att ha en elevkonferens underlättar det fortsatta arbetet framför allt i ett ämneslärarsystem där den som håller i samtalet ibland kan ha svårt att ta upp vad som behövs i de ämnen som hon eller han inte själv undervisar i. Även om den framåtsyftande delen av en individuell utvecklingsplan inte skrivs ämnesvis kan det vara bra att diskutera vad man kan göra i de olika ämnen om det t.ex. upptäcks att en elev har svårt att skilja på vad som är relevant eller perifert när hon eller han t.ex. ska arbeta med en faktatext.

Mentorn har även ansvar för att man i början av varje termin utvärderar målen i den individuella utvecklingsplanen. Lärarna behöver se till att det som bestämts även har påverkat och förts in i de planeringar som görs. Eleverna funderar på vad hon eller han hittills har gjort för att utvecklas i riktning målen samt vad hon eller han behöver göra fortsättningsvis.

Utvecklingssamtalet

På exempelskolan leds många av utvecklingssamtalen av eleverna själva men läraren har huvudansvaret och finns med under hela samtalet. Hur stor en elevs roll är vid samtalet kan se olika ut beroende på hur långt hon eller han har kommit i sin utveckling. Det innebär att vid vissa samtal är mentorn den drivande. Detta görs upp före samtalet. På skolan finns det elever som redan i årskurs 4 leder hela samtalet likaväl som det finns elever i årskurs 9 där mentorn är mer aktiv. Att eleverna leder samtalet innebär inte att eleven håller i alla punkter. På skolan används följande dagordning.

1. För ett lyckat samtal krävs att alla känner sig välkomna och eleven hälsar välkommen. Erfarenheterna från skolan är att eleverna klarar detta moment mycket bra.
2. Eleven fortsätter samtalet med att beskriva sin kunskapsutveckling och sin sociala situation sedan förra samtalet. Till sin hjälp har eleven den dokumentation hon eller han har gjort. Eleven visar också bedömda arbeten och berättar varför hon eller han valt att just ta med detta arbete. Mentorn och vårdnadshavarna är aktiva lyssnare som ställer frågor vid behov.
3. I nästa moment lämnar eleven över ordet till mentorn som ger den samlade bilden av elevens kunskapsframsteg. Hur har utvecklingen sett ut i de olika ämnena? Vårdnadshavare och elev är aktiva lyssnare och ställer frågor vid behov.
4. Eleven ger sedan ordet till sina föräldrar. De kommenterar det de hör och ger sin syn på utvecklingen sedan förra samtalet. Mentorn och elev är aktiva lyssnare som ställer frågor vid behov.
5. Eleven lämnar återigen ordet till mentorn. Nu är det dags att utvärdera och upprätta nya mål utifrån den dokumentation som finns i de skriftliga omdömena och i den tidigare individuella utvecklingsplanen.
6. Elev samt vårdnadshavare lämnar sina förslag på nya mål.
7. Mentorn föreslår utifrån gjord dokumentation nya mål. Målen diskuteras.
8. När alla är överens upprättas en ny individuell utvecklingsplan med tydlig ansvarsfördelning. Här står det vad skolan *ska* göra samt vad elev och vårdnadshavare *kan* bidra med.
9. Alla parter undertecknar dokumentet.²

2 Observera att det inte finns något krav på detta.

Eleverna håller i utvärderingen av samtalet. Är det någon del som behöver utvecklas till nästa samtal? Efter denna utvärdering avslutar eleven samtalet.

Här följer nu några kommentarer från en elev om hur hon ser på utvecklingsamtal som byggs upp på ovanstående sätt.

FÖRBEREDELSE Man får en reflektionslapp som innebär att man svarar på en massa frågor om t.ex. hur man trivs och hur det går i de olika ämnena. Man reflekterar och sammanfattar även sitt föregående utvecklingssamtal. Detta gör man under vissa dagar som kallas schemabrutet. Då får man tid till detta. Man får även matriser i de olika ämnena som gör att man kan se vart man ligger och hur man ska förbättras. Det är alltid bra att titta på dessa så att man kan titta igenom och tänka på hur man ska lägga upp sina nya mål på utvecklingssamtalet. Man kan alltid ta hjälp av en matris inför ett prov eller en uppsats eller liknande, så att man vet vad man ska öva på. Efter att man har sammanfattat och vet var man ligger så skriver man en inbjudan. Det betyder att man bjuder in sin målsman som då får ringa in tider när de kan komma. Det är bra att man får skriva inbjudan själv. För den blir mycket mer personlig och föräldrarna blir mer intresserade. Man förbereder sig genom reflektionsdagarna medan lärarna skriver omdömen. Men vi vill också att föräldrarna ska vara förberedda. Därför tar man hem sin ”IUP” som är en individuell utvecklingsplan och denna pärm får föräldrarna titta igenom och få frågor som man då besvarar på utvecklingssamtalet. Innan man håller utvecklingssamtalet så är det bra om man gör en egen planering. Utanför reflektionsdagarna för det är trots allt ens eget utvecklingssamtal och man måste ha sin egen ordning. Själv har jag en egen ordning som jag då sammanfattat själv. Detta papper tar jag hjälp av så att mitt utvecklingssamtal blir så bra som möjligt.

UTVECKLINGSSAMTAL När jag först börjar prata om hur jag trivs så är det bara att säga som man tycker, för trivs man inte så måste man ju ändra på detta. Men själv trivs jag jättebra! Sedan berättar jag hur det går för mig samt visar arbeten jag är nöjd med och mindre nöjd med. Efter det så får mentorn ta över och kommentera lärarnas omdömen. Med hjälp av hur det går för mig och lärarnas omdömen så skriver vi nya mål som visar hur jag ska förbättra mig. Sen sammanfattar vi och pratar lite till om allt och inget. Sen blir det tack och hej!

ÖVRIGT Jag tycker att utvecklingssamtal är en bra sak. Man vet hur man ligger till och vad man ska förbättra. Utan planeringsbok, mål, IUP så vet jag inte vad jag skulle ha gjort.

Jag älskar att planera och ha koll på vad jag ska göra. Utan det blir jag ganska nervös och det känns som om jag har glömt något. Jag har planeringar hemma med. Där står t.ex. vad jag ska göra. T.ex. plugga, städa m.m. Jag tycker att det är kul att planera helt enkelt.

Ytterligare åsikter

Eleverna på exempelskolan har fått flera frågor som handlar om utvecklingssamtal. Nedan redovisas några av deras åsikter.

Har utvecklingssamtal förändrats under din skoltid?

Om ja, på vilket sätt?

Ja, innan i min förra skola sa man inte så mycket, man svarade ja, nej och så. Nu får jag göra mycket mer själv. Före samtalet skriver jag ner hur jag tycker det går. Jag håller själv i samtalet och skriver inbjudan till utvecklingssamtal.

Vi bestämmer mer själva. Vi plockar ihop arbeten som visar på vad vi är nöjda med och mindre nöjda med – för att vi ska kunna se vad vi förbättrat. Nu får vi bestämma mer själva hur samtalet ska vara och då blir det mycket roligare. Tidigare bestämde lärarna allt och ställde alla frågorna.

Innan fick man bara reda på var man ligger, läraren pratade bara. Nu får jag hålla i det och prata själv och förbereda. Jag använder mig av Workshoptid. Det är mycket tydligare nu när vi pratar om vad jag lärt mig, vad jag behöver jobba mer med, vad jag tycker om skolan.

Om du jämför kan du hitta för- och nackdelar med hur det ser ut idag mot tidigare?

Det är svårt att hitta nackdelar. Fördelar, jag vet inte riktigt, kanske inte så stor skillnad.

Det är bra att föräldrarna får hem material så de vet vad de ska säga och fråga om. Innan var det bara läraren och föräldrarna som pratade, jag sa bara ja eller nej. Jag tycker att det senaste utvecklingssamtal var det bästa som jag haft. Därför att jag fick visa upp det jag gjort för mina föräldrar, det är bättre än att läraren bara snackar.

Fördel är att man får prata själv och säga vad man tycker själv. Tidigare svarade man bara på lärarens frågor. Jag får ut mer av samtalet. Vi diskuterar mer. Jag får reda på hur jag ska komma vidare, vad jag ska fortsätta med och förbättra.

Utvecklingssamtalet har blivit roligare och mer spännande när vi får vara med och bestämma. Man blir mer intresserad av samtalet och då jobbar man mer. Jag hittar inga nackdelar.

Jag får större möjligheter att ge min syn på saker och ting t.ex. när läraren säger att jag behöver öva på något, då säger jag att jag kan det och ofta förstår läraren detta när jag berättar varför jag tycker det, men ibland har läraren också rätt. Ibland får föräldrarna hem material så de kan förbereda sig, det är bra. Det är bra att få träna med en kompis i ett "låtsasutvecklingssamtal".

Även vårdnadshavare har fått frågor om utvecklingssamtalen

Har utvecklingssamtalet förändrats under ditt barns skoltid?

Ja, eleven får mycket större ansvar. Tidigare var det bara läraren som pratade, nu får eleven större möjlighet att delta. Innehållsmässigt är det samma mål och syfte som tidigare.

Jag tycker att vi pratar mer om mål och vad som hon behöver göra för att utvecklas.

Jag förstår bättre vad mitt barn ska kunna och vad han ska utveckla mera.

Det blir mer individanpassat utifrån mitt barn. Bra att man jobbar utifrån vad han behöver. Det är bra att vi får hem material före samtalet, så vi kan förbereda oss.

Jag förstår mer nu vad arbetet går ut på och fattar också vad målen innebär.

Tidigare var utvecklingssamtalet enbart ett bedömningsstillfälle/värderingstillfälle, nu är min upplevelse att vi talar mer om utveckling.

Framåtsyftande planering

Den framåtsyftande delen av den individuella utvecklingsplanen ska beskriva vad eleven behöver utveckla och bli bättre på, hur detta ska gå till, vad skolan då *ska* göra samt vad eleven och vårdnadshavarna *kan* bidra med, för att eleven ska kunna utvecklas så långt som möjligt mot de nationella målen. Den framåtsyftande planeringen ska alltså visa hur skolan planerar för elevens fortsatta kunskapsutveckling. Eventuella överenskommelser mellan skolan och eleven och vårdnadshavarna ska också ingå i den individuella utvecklingsplanen.

I planeringen ska eleven och vårdnadshavare ha möjlighet att vara delaktiga. De bedömningar som ligger till grund för de skriftliga omdömena i olika ämnen, utifrån läroplanens och kursplanernas mål att sträva mot, blir även utgångspunkten för den fortsatta planeringen av hur undervisningen ska utformas för att kunna stödja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling. Den framåtsyftande planeringen i en individuell utvecklingsplan bör enligt *Allmänna råd och kommentarer. Den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen*, s. 14:

- sammanfattande ange vilka kunskaper och förmågor eleven ska utveckla,
- sammanfattande beskriva skolans insatser för att stödja och stimulera elevens fortsatta kunskapsutveckling,
- uttrycka positiva förväntningar på eleven,
- utgå från elevens förmågor, intressen och starka sidor.

De allmänna råden lyfter i kommentardelen på sidan 16 fram vikten av att eleven ska känna sig delaktig i sin egen läroprocess samt att de mål som sätts upp ska vara utmanande men relevanta för eleven och utgå från att eleven har en förmåga att utvecklas:

Alla människor kan utvecklas och växa. Resultaten från forskning visar entydigt att höga och positiva förväntningar har stor betydelse för elevers framgång i skolarbetet. Det är därför viktigt att insatser och förändringar planeras och beskrivs så att elevens självuppfattning och självtillit bevaras och stärks. Väsentligt är att planen hjälper eleven att se sitt arbete som meningsfullt, begripligt och hanterbart. Den framåtsyftande planeringen ska innehålla realistiska målsättningar för eleven och konkret beskriva vilka insatser som ska göras av skolan och vad eleven och vårdnadshavaren kan göra för att eleven ska ha framgång i skolarbetet.

Inte ämnesvis

De skriftliga omdömena bör leda fram till att den lärare som håller i utvecklings-samtalet, tillsammans med elev och vårdnadshavare, kan skriva en framåtsyftande individuell utvecklingsplan. Till skillnad från de skriftliga omdömena behöver inte den framåtsyftande delen skrivas ämnesvis.

Ett exempel kan illustrera detta. En elev har i svenska fått omdömet att hon har svårt att urskilja vad som är väsentligt i en text och att sammanfatta detta, i historia att hon behöver utveckla förmågan att identifiera vad som är viktigt när det gäller att beskriva en tidsepok och i engelska att hon har svårt att beskriva en annan kultur utan att det blir ”svävande”. I den framåtsyftande planen kan det som kommentar till ovanstående stå att skolan i undervisningen kommer att arbeta med att eleven får träna på att urskilja vad som är viktig och relevant fakta i en text, vad eleven bör tänka på när hon sammanfattar en text samt hur eleven gör en redovisning tydlig vare sig den är muntlig eller skriftlig. Med vårdnadshavarna kan läraren göra en överenskommelse om att de regelbundet kan prata med eleven om t.ex. en tidningsartikel eller ett tv-program. Observera dock att även om föräldrar kan stödja eleverna i skolarbetet så är det alltid skolan som har det slutgiltiga ansvaret för elevens kunskapsutveckling.

När det gäller den framåtsyftande planen bör man även ta hänsyn till om det i omdömet i svenska framkommer att eleven har svårt med grundläggande färdigheter när det gäller att t.ex. skriva eller läsa en text eftersom detta kommer att påverka även övriga ämnen. Även om inget annat ämne lyft fram detta bör något av målen i den individuella utvecklingsplanen handla om grundläggande färdigheter i svenska oavsett vilken årskurs eleven går i.

Ett framåtsyftande mål ska däremot inte vara av kategorin ”fortsätt på samma sätt som tidigare”, ”bara du tänker på att ta med dina böcker till lektioner kommer allt att gå bra”, ”i idrott bör du tänka på att göra fler mål och göra ditt bästa i friidrott” eller ”gör lite fler inlämningsuppgifter så kan du få ett säkert få ett MVG”. Dessa mål handlar bara om görande. Målen ska fokusera nästa steg i elevens lärande, dvs. vilka kunskaper och förmågor som ska utvecklas härnäst.

Att använda bedömningsmatriser

Om en skola använder bedömningsmatriser som skriftliga omdömen (eller som en del av dessa) kan nivåbeskrivningarna i matriserna bilda underlag för den framåtsyftande planen. I en matris markeras vilken kunskapskvalitet eleven nått upp till. Till höger i matrisen står vad eleven behöver utveckla (se exemplet på s. 53–54). Om steget är för långt från den nivå eleven befinner sig på till den ”högsta” nivån, kan läraren ta hjälp av mellanliggande nivåbeskrivningar för att skapa den första målsättningen i den individuella utvecklingsplanen. Eleven och vårdnadshavaren får då en bild av den önskvärda utvecklingen. Om man använder en matris som grund behöver läraren ändå i den framåtsyftande planen formulera vad skolan ska göra i undervisningen för att möjliggöra att eleverna utvecklar det som finns beskrivet.

En utvecklingsprocess mot tydliga planeringar och bedömningar av elevens kunskapsutveckling

Detta avsnitt handlar om hur man kan arbeta på en skola för att skapa ett gemensamt förhållningssätt runt kunskap och bedömning samt den individuella utvecklingsplanen. I Skolverkets stödmaterial för skolledare om den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen *Rektors arbete med IUP – stöd för analys av utvecklingsbehov* finns ett antal frågor som kan användas i inledningen av denna process. Andra exempel på hur man kan gå tillväga finns i BRUK som är ett verktyg för självskattning av kvaliteten i verksamheten samt i stöd materialet *Rektors ansvar för uppföljning och måluppfyllelse*. Dessa material finns tillgängliga på Skolverkets hemsida.

Steg 1

Processen mot en gemensam syn på kunskap och bedömning inleds med studier av läroplanens kunskapssyn och den nya bedömningsforskningen (se t.ex. Helena Korp, Paul Black och Lars Lindström/Viveca Lindberg i litteraturlistan i detta material) kopplat till bl.a. uppdraget om den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen.

Steg 2

Arbetet med att skapa lokala pedagogiska planeringar inleds. Lärarna arbetar i ämneslag, alternativt arbetslag, med att skapa planeringar. Det är bra om det finns en modell för detta. Dessa planeringar ska vara tydligt kopplade till styrdokumentet. De första planeringarna som görs inom processen görs för ett mindre arbetsområde som tar max 3–4 veckor i anspråk att genomföra med eleverna. Fokus i dessa planeringar är skapa en undervisning som leder till att eleverna utvecklar de kunskapskvaliteter som styrdokumentet beskriver. Förutom att lärarna tillsammans skapar gemensamma planeringar kommer de genom sina diskussioner att utveckla sitt gemensamma professionella språk och en samsyn på läraruppdraget.

När planeringarna är gjorda ger lärarna varandra respons på om de är tydliga, dvs. om målen är konkretiserade, om det som bedöms samstämmer med målen

och om undervisningen (innehåll och arbetssätt) kan leda till att eleverna utvecklar de förmågor/kunskapskvaliteter som finns i de nationella målen. Därefter går läraren igenom planeringen med eleverna och visar på vad som kommer att bedömas i deras arbeten och på vilket sätt denna bedömning kommer att göras. Undervisningen påbörjas.

Steg 3

De färdiga elevarbetena studeras först enskilt och sedan i grupp (samma grupper som skapat planeringen). Ett sätt är att lärarna använder en klassuppsättning av elevarbeten som är gjorda efter en gemensamt framtagen planering. Arbetet inleds med att lägga elevernas arbeten i olika högar efter vad lärarna anser är det bästa arbetet, det näst bästa osv. När lärarna gjort detta skriver de ner vilka bedömningsaspekter de använt sig av.

Enskilt och sedan i grupp bedömer lärarna elevernas arbeten utifrån sin ”magkänsla”. I efterföljande diskussioner försöker de sedan sätta ord på vad denna intuitiva bedömning grundats på. Bedömer de samma saker, benämner de det olika fast de tittar efter och bedömer samma sak, bedöms andra saker än vad som tas upp i planeringen? Frågorna att diskutera är oftast många. Utvecklingen av ett gemensamt och sakligt språk sätts i fokus samt skapandet av en gemensam bedömarkompetens. Efter denna inledning fortsätter lärarna med att diskutera nivåbeskrivningar utifrån att gemensamt studera elevarbeten. Vikten av att samtliga lärare från årskurs 1–9 arbetar med bedömning av elevernas lärande poängteras. Att alla förstår tanken med formativ bedömning är en viktig del av processen.

Steg 4

Utifrån den gemensamma bedömning som gjorts av elevernas arbeten påbörjas arbetet med att skapa olika bedömningsverktyg, t.ex. bedömningsmatriser, som beskriver både vad som bedöms samt olika kvalitativa nivåer. Läs gärna i stödmaterialets sista avsnitt om vad man bör tänka på när man skapar bedömningsverktyg. De bedömningsverktyg som skapats lämnas till en annan grupp för respons som bl.a. tittar efter att bedömningarna som görs är beskrivande och inte värderande. Nivåbeskrivningarna ska handla om elevens arbete, inte om eleven som person. De ska vara skrivna på ett sådant sätt att eleverna kan förstå och använda dem vid t.ex. självbedömning eller kamratvärdering. Försök att undvika relativa och kvantitativa beskrivningar som oftast inte blir tillräckligt beskrivande för att kunna stödja elevens fortsatta utveckling. När bedömningsverktygen är klara så testas de först

på ett antal elevarbeten innan den används i klassrummet. De kan komma behöva bearbetas fler gånger för att bli användbara i praktiken.

Steg 5

Diskussioner förs om vilka bedömningsverktyg som kan behövas i kommunen eller på skolan. Arbetet fördelas gärna mellan olika arbetslag eller skolor. De pedagogiska planeringar och bedömningsmatriser som skapas bör höra ihop och kunna återanvändas. Aidentifierade elevarbeten samlas för att användas som konkreta exempel när olika kvalitetsnivåer ska beskrivas.

Sammanfattning

Genom att få arbeta praktiskt med att skapa planeringar och bedömningsverktyg parallellt med föreläsningar och läsande om kunskapssyn och bedömning, säger många lärare att de har lättare för att förstå sitt uppdrag än om de enbart får lyssna till föreläsningar. Vikten av det kollegiala samtalet kan inte nog betonas i denna typ av utvecklingsprocesser. Eftersom samtalen är det som är bärande genom hela utvecklingsprocessen är det viktigt att det avsätts ordentligt med tid. För att processen ska överleva behövs tydliga instruktioner vad som ska göras vid olika mötestillfällen samt mellan dessa. Modeller för hur t.ex. planeringar och bedömningsmatriser skapas underlättar arbetet.

Matriser, avprickningsscheman och prov – olika typer av bedömningsverktyg

Bedömningsmatriser

En bedömningsmatris är ett verktyg för att kommunicera vad lärare avser att bedöma i ett elevarbete. Matrisen är bara en form och det finns andra former som lika väl skulle kunna användas. Det centrala är vad bedömningsunderlaget tydliggör och inte vilken form detta underlag har. En matris ska bilda en spegelbild av uppställda mål. Den första kolumnen i matrisen beskriver **vad** som kommer att bedömas och därmed också vad eleverna ska lära och utveckla, alltså olika aspekter inom kunskapsområdet. De andra kolumnerna beskriver **hur** kunnandet uttrycks på olika kvalitativa nivåer. En välgjord matris utgör en analys av målen och en konkretisering av deras innebörd samt visar på progressionen i kunskapsutvecklingen.

En kunskapskvalitet – en förmåga – är alltid sammansatt av flera komponenter. Dessa komponenter beskriver de steg eleven tar när en kunskapskvalitet används och uttrycks. Det första och mest centrala steget i matrisskapandet är att göra en analys där dessa steg definieras och formuleras, dvs. formulera ”vad”. Detta ”vad” utgör en aspekt av elevernas kunnande och kallas i fortsättningen därför bedömningsaspekt. En kunskapskvalitet som eleverna ska utveckla i flera ämnen är förmågan att dra slutsatser. När en elev drar slutsatser tar hon eller han två steg:

1. Gör ett påstående. *Det förhåller sig så här...*
2. Väljer ut och presenterar fakta som underbygger påståendet. *Det förhåller sig så här... därför att...*

Vid en bedömning kan läraren finna att eleven inte drar relevanta slutsatser eller inte kan underbygga dem på ett riktigt sätt. Naturligtvis kan problemet bestå i att eleven har en svagt utvecklad förmåga att dra slutsatser, men problemet kan lika gärna ligga någon annanstans. Eleven kan t.ex. ha problem med läsförståelsen och förstår därför inte sammanhanget. En annan möjlighet är att eleven inte har tillräckliga förkunskaper för att kunna förstå sammanhanget eller inte kan uttrycka sig tillräckligt precist eller nyanserat.

Förkunskaper är ett vitt begrepp. En del hänger samman med erfarenheter som härstammar från familjeliv och vardagsliv. Exempel på sådana erfarenheter är samtal vid middagsbordet, film och semesterresor eller egna kunskaper via media och Internet. En annan del handlar om vidden och djupet av de kunskaper eleven redan utvecklat inom skolans olika ämnen. Det nya som eleven möter tolkas och förstås utifrån de förkunskaper hon eller han har. Därför uppfattar och tolkar eleverna innehållet i undervisningen på olika sätt beroende på de förkunskaper de bär med sig. Även om förmågan att dra slutsatser bara kan delas in i två steg behöver även de förutsättningar som ligger till grund för att eleven ska kunna dra slutsatser analyseras och beskrivas. I realiteten räcker det alltså inte med två bedömningsaspekter utan även elevens förståelse för sammanhanget måste bedömas.

Ett kunnande kan ses som en kedja som är uppbyggd av flera länkar – aspekter. Om en länk brister är det viktigt att ta reda på vilken eller vilka av länkarna som inte hållit. Genom att analysera målen och se vilka olika steg eleven tar i sitt arbete mot dem, och definiera de bedömningsaspekter som behövs i en matris, skapas förutsättningar för att synliggöra och formulera elevens styrkor och utvecklingsbehov. En matris måste inte vara moment- eller områdesspecifik på så sätt att även det innehåll som behandlats i undervisningen beskrivs i matrisen. En matris kan vara generell och neutral i förhållandet till undervisningens innehåll. Oavsett vilket innehåll eleven arbetat med kan då samma matris användas. Med en matris bedöms på vilken kvalitativ nivå en elev kan använda ett ämnesinnehåll. Matrisen är till för att bedöma kunskapskvaliteter och är inget lämpligt verktyg för att bedöma hur mycket ämnesinnehåll eleven har inhämtat och memorerat. Detta kan istället bedömas med hjälp av t.ex. diagnostiska prov (se nedan). Indirekt bedöms dock detta i en matris om man t.ex. bedömer elevens förståelse för sammanhanget och förmåga att sammanfatta.

Arbetsmaterial

När vad-frågan är besvarad börjar arbetet med att beskriva olika möjliga kvalitativa nivåer på ”hur”. Eftersom nivåbeskrivningarna ska beskriva hur eleverna uttrycker sitt kunnande på olika kvalitativa nivåer kan det vara lämpligt att utgå ifrån konkreta elevarbeten. Elevarbeten av olika kvalitet behöver därför finnas med som ett arbetsmaterial vid skapandet av matriser, men dessa måste kompletteras av kursplaner, betygskriterier, allmänna råd och annat kommentarmaterial. Annat lämpligt stödmaterial vid skapandet av matriser är bedömningsanvisningarna till de nationella proven. I matrisarbetet behöver man alltså göra djupdykningar ner

i olika typer av kommentar- och stödmaterial, dela och synliggöra erfarenheter genom kollegiala samtal och göra analyser av utvalda elevarbeten.

En matris ska alltså beskriva hur eleverna uttrycker sitt kunnande på olika kvalitativa nivåer. Det innebär att en matris ska vara beskrivande. Det är lämpligt att utifrån elevarbeten, erfarenheter och övrigt arbetsmaterial börja göra nivåbeskrivningar av de bästa eleverna resultat. Den fråga som ska få sitt svar i nivåbeskrivningen är: *Vad ska vi förvänta oss av de bästa elevernas resultat när det gäller denna bedömningsaspekt?* Arbetet med att skapa nivåbeskrivningar underlättas av att först definiera de förväntningar lärarna har på de bästa eleverna. De högsta förväntningarna man har på elevernas kunnande och beskrivningarna av de bästa elevprestationerna bildar därmed den referenspunkt som de andra nivåbeskrivningarna utgår ifrån.

Nästa fråga till arbetsmaterialet behandlar de elever som inte riktigt når upp till den högsta nivån. Vad är det de gör och inte gör i förhållande till högsta nivån? Naturligtvis ska matrisen inte beskriva elevens brister utan dennes kompetens, men när man jämför nivåbeskrivningarna för högsta och näst högsta nivåerna ska det tydligt framgå vad en elev på den lägre nivån bör utveckla för att nå den högre. På samma sätt ska arbetet fortgå tills alla bedömningsnivåer för en bedömningsaspekt är beskrivna. Därefter fortsätter arbetet med nästa bedömningsaspekt.

Erfarenheter visar att matriser alltid påverkar elevernas lärande och ger dem en bild av vad det är de ska lära. Om den analys som gjorts av målen är bristfällig blir även matrisen bristfällig. Som framgått tidigare är det mest centrala momentet i skapandet av en bedömningsmatris att analysera vad-frågan. I den analysen behöver lärare ställa sig frågan vilka steg elever tar när de uttrycker en kunskapskvalitet.

Matriser för olika årskurser

En matris kan med fördel kompletteras med illustrativa elevexempel. Det är svårt att utifrån en kort nivåbeskrivning helt och håller förstå beskrivningens hela innebörd. För att en matris ska kunna tillämpas av olika lärare och elever på ett likvärdigt sätt är det nödvändigt att konkreta elevexempel belyser den avsedda innebörden. Samlingar av illustrativa och normerande elevarbeten är utmärkta arbetsredskap för att förtydliga vad som ska bedömas och till att använda som referensexempel vid utvecklingssamtal för att konkretisera nya mål för elev och föräldrar. Formuleringar i matriser är med nödvändighet korta och summariska. Nivåbeskrivningar i matriser från olika årskurser kan även bli rätt lika trots att innebörden inte är den samma. Det blir då de normerande referensarbetena som klargör kvalitetsnivåernas konkreta innebörd. Här nedan följer två exempel på matriser från årskurs 3 till 6.

Exempel på matris för faktatext, årskurs 3

FÖRMÅGA ATT VÄLJA UT FAKTA	Väljer ut fakta men har svårt att urskilja vad som hör till ämnesområdet och inte.	Väljer ut fakta som hör till ämnesområdet men har svårt att skilja mellan viktigt och oviktigt	Väljer ut relevanta fakta för arbetsområdet	
FÖRMÅGA ATT FÖRA JÄMFÖRANDE RESONEMANG	Texten är enbart beskrivande	Texten innehåller fakta som visar på skillnader och/eller likheter. Inget jämförande resonemang förs utan texten överlåter till läsaren att göra jämförelserna	Texten beskriver antingen skillnader eller likheter. I texten förs ett jämförande resonemang	Beskriver både skillnader och likheter. I texten förs ett jämförande resonemang
FÖRMÅGA ATT DRA SLUTSATSER	Texten beskriver fakta men saknar en slutsats	Slutsatser finns men underbyggs inte av fakta.	Slutsatser finns och dessa är underbyggda av fakta	
FÖRMÅGA ATT ANVÄNDA EGNA KUNSKAPER ELLER ERFARENHETER	Texten beskriver inga egna kunskaper eller erfarenheter.	Texten beskriver egna erfarenheter eller kunskaper men dessa kopplas inte till textens innehåll	Egna erfarenheter eller kunskaper förstärker textens resonemang	
FÖRMÅGA ATT KOPPLA TEXT OCH BILD	Bilden och texten samstämmer inte.	Bild och text samstämmer men de förstärker inte varandra	Bild och text samstämmer och de förstärker varandra	

Exempel på matris för faktatext, årskurs 4-6

ANVÄNDA FAKTA				
UNDERBYGGDA SLUTSATSER, ARGUMENT ELLER FÖRKLARINGAR	Texten saknar slutsatser	Slutsatser finns men de underbyggs inte av fakta	Slutsatser finns och dessa är underbyggda av fakta. Slutsatserna är dragna ur några perspektiv	Slutsatser finns och dessa är väl underbyggda av fakta. Slutsatserna är dragna ur flera perspektiv
ANVÄNDA EGNA KUNSKAPER ELLER ERFARENHETER	I texten används få egna erfarenheter eller kunskaper	I texten används egna erfarenheter eller kunskaper men dessa kopplas inte tydligt till textens innehåll	I texten används egna relevanta erfarenheter eller kunskaper för att förstärka textens resonemang	
FÖRMÅGA ATT JÄMFÖRA				
FÖRMÅGA ATT FÖRA ETT JÄMFÖRANDE RESONEMANG	Texten innehåller inga jämförelser.	Texten innehåller fakta som visar på skillnader och/eller likheter.	Texten beskriver skillnader eller likheter	Texten beskriver skillnader och likheter
		Inget jämförande resonemang förs utan texten överlåter till läsaren att göra jämförelserna	Ett jämförande resonemang förs ur ett perspektiv	Jämförelserna är tydliga och ett jämförande resonemang förs ur flera olika perspektiv

Jämför man dessa två matriser kan man se att samma grundläggande bedömningsaspekter finns i bägge matriserna trots att de är gjorda för helt olika årskurser. Detta återspeglar karaktären på kursplanernas mål att sträva mot. Det är samma förmågor som ska utvecklas i alla årskurser. Det som skiljer årskurserna åt är den kvalitativa nivå som eleverna ska nå. För att beskriva en progression mellan bedömningar i olika årskurser kan man i matrisen för den högre årskursen beskriva högre nivåer genom att:

- komplettera de grundläggande bedömningsaspekterna med ytterligare aspekter,
- göra nivåbeskrivningar som ligger på en högre nivå, och
- konkretisera formuleringarna i matrisen med illustrativa elevexempel.

Råd för skapandet av bedömningsmatriser

Professor Lars Lindström på Stockholms universitet har formulerat några enkla ”regler” för hur en matris kan skapas.

1. Nivåerna ska vara så generella att sambandet med övergripande mål framgår. Nivåer som endast gäller en bestämd uppgift blir visserligen mer konkreta och lättare att tillämpa. Men de skymmer lätt det övergripande mål för vilket uppgiften konstruerats och kan i onödan inkräkta på elevers och lärares handlingsutrymme.
2. Nivåerna ska vara beskrivande. Det innebär att de beskriver unika och typiska kännetecken för kompetens på olika nivåer. De bör, för att vara informativa, avstå från ett enbart jämförande och värderande språkbruk av typen ”ovanligt god komposition” eller ”tråkig komposition”.
3. Nivåerna ska beskrivas med parallella termer. Beskrivningarna skall vara sådana att elever förstår att värderingen grundar sig på samma kriterium. Det får inte uttalat eller underförstått föras in nya bedömningsgrunder vid övergången från en nivå till en annan.
4. Nivåerna ska varken vara för många eller för få. De ska vara tillräckligt många för att särskilja betydelsefulla kvaliteter, men de får inte vara så många att de blir omöjliga att hålla isär. Ur pedagogisk synpunkt är tre nivåer fullt tillräckligt. Det väsentliga är att bedömningen är flerdimensionell, inte att den är fingraderad.

Fällor och fel

Det finns några vanliga nybörjarfel som görs när lärare börjar skapa matriser och några exempel kan belysa dessa. Kommentarer syftar till det som markerats med fet stil i matriserna.

EXEMPEL 1

I exemplet beskrivs en stegrad kvalitet genom en stegrad kvantitet. Trots att det i texten finns flera jämförelser, slutsatser eller förklaringar kan kvaliteten på texten vara lägre än den om den bara har en. Det är ju inte så att tio ytliga och dåligt underbyggda slutsatser bildar en högre kvalitet än bara en som slutsats som är väl underbyggd och som utvecklas och förklaras genom ett längre resonemang.

ANVÄNDA FAKTA UNDERBYGGDA SLUTSATSER, ARGUMENT ELLER FÖRKLARINGAR	Texten innehåller inga egna underbyggda slutsatser eller förklaringar	Texten innehåller slutsatser eller förklaringar. Dessa är inte helt och hållet underbyggda av fakta.	Texten innehåller slutsatser eller förklaringar som underbyggs av fakta.	Texten innehåller utvecklade resonemang där slutsatser dras eller förklaringar ges. Alla resonemang är väl underbyggda av fakta.
		Slutsatserna eller förklaringarna berör inte det som är centralt i frågeställningen.	Slutsatserna eller förklaringarna berör både centrala och mindre centrala områden i frågeställningen.	Slutsatserna eller förklaringarna berör det som är centralt i frågeställningen.
HUR LYSSNARNA SAMSPELAR MED OCH VISAR TILLIT FÖR ELEVEN SOM TALAR	Enstaka exempel på uppmärksamhet och intresse.	Flera exempel på uppmärksamhet och intresse.	Genomgående uppmärksamhet och intresse	Tydligt engagemang genom uppmärksam lyssnande och märkbart intresse

EXEMPEL 2

I båda dessa exempel försöker man beskriva en ökad kvalitet genom att på de högre nivåerna föra in nya bedömningsaspekter. Dessa nya bedömningsaspekter stämmer inte överens med vad som ska bedömas enligt den vänstra kolumnen. En grundregel vid skapandet av nivåbeskrivningar är att det som bedöms på en nivå ska bedömas på alla nivåer.

TEXTENS GENRE	Vissa försök att följa genrens mönster för struktur och språk	Följer något mekaniskt genrens mönster för struktur och språk	Följer genrens mönster för struktur och språk på ett levande sätt	Följer genrens mönster för struktur och språk på ett levande sätt och har ibland egna kreativa lösningar
				Innehåll, struktur och språk samspe- lar på ett bra sätt
FÖRMÅGA ATT URSKILJA LIKHETER OCH SKILLNADER	Texten saknar jämförelser om människors livsvillkor	Kan jämföra människors livsvillkor	Förstår orsaker till människors olika livsvillkor	Förklarar hur skilda förutsättningar har betydelse för sättet att leva i olika kulturer

EXEMPEL 3

I detta exempel används relativa uttryck som *mycket väl genomtänkt* och värderande uttryck som *fungerar utmärkt*. När denna typ av relativa uttryck används kan det vara ett tecken på att bedömare ser en kvalitet i elevernas arbete som bedömare själv inte riktigt kan ”sätta fingret på” och beskriva. När bedömare anser att det eleven gjort är ”väl genomtänkt” bör nästa steg i processen vara att noggrant studera elevens arbete. För att vara en stödjande och formativ bedömning måste bedömare konkret kunna beskriva vad eleven gjort för att det ska betraktas om ”väl genomtänkt”.

HELHETSSTRUKTUR OCH SPRÅK – GLOBALA OCH LOKALA NIVÅER	Textens disposition fungerar delvis.	Textens disposition är mer genomtänkt och fungerar genomgående ganska väl	Textens disposition är tydlig, väl genomtänkt och fungerar väl	Textens disposition är avancerad och samtidigt tydlig och mycket väl genomtänkt .
	Rubriker finns och har anknytning till innehållet	Rubrikerna täcker det väsentliga i textens innehåll	Rubrikerna täcker textens innehåll och fungerar	Rubrikerna är tydliga, täcker textens innehåll och fungerar utmärkt

EXEMPEL 4

I exemplet görs en värdering av eleven som person vilket ej ska göras i en matris. En matris ska beskriva hur en elev visar sin kompetens och i det här exemplet agerar i samarbetet med kamraterna. I en matris ska inte finnas värderande uttryck i allmänhet och inte värderingar av eleven i synnerhet. Matrisen ska bara beskriva hur eleven gör på olika kvalitativa nivåer.

SAMARBETE	Behöver hjälp med att fungera i grupp Behöver stöd i att dela upp arbetet Behöver utveckla hänsynstagande	Är trygg i arbetet när förutsättningarna ser likartade ut ex. arbetar helst med samma person och gör samma sysslor	Arbetar gärna med olika personer och anpassar arbetet efter gruppens förutsättningar	Är medveten om sin egen betydelse/roll för gruppens arbete och ser det i ett större sammanhang
------------------	--	---	---	---

Avprickningsscheman

I flera av skolans ämnen ingår det att eleverna ska utveckla grundläggande färdigheter. På ett sätt kan utvecklingen av färdigheter liknas vid att lära sig att köra bil. När man börjar lär sig köra görs alla moment medvetet, under stor koncentration och mycket fokuserat. Till slut efter lång träning blir alla nödvändiga beståndsdelar i bilkörningen automatiserade och sitter i ryggmärgen. En van bilförare manövrerar bilen genom trafiken utan att vara fullt medveten om vad eller hur, hon eller han gör.

En del av det eleverna ska utveckla genom undervisningen ska bli automatiserade ”ryggmärgsreflexer”. Det kan t.ex. gälla grundläggande språkliga och grammatiska mönster, rutiner i matematik eller tekniker i något estetiskt ämne. Denna typ av kunskap bedöms enklast med någon form av avprickningsschema eller vanliga diagnoser.

Det finns två typer av avprickningsscheman som bygger på två helt olika principer. I den ena ska eleven måla vissa delar av en figur med färg när en viss övning är genomförd. Denna typ av avprickning visar vad eleven gjort, men inte vad eleven lärt. Den andra typen försöker däremot visa vad eleven tränat och hur väl eleven behärskar detta. Ett avprickningsschema kan användas summativt för att värdera elevens kunskaper. Det kan även användas formativt för att kartlägga elevens styrkor och utvecklingsbehov och därefter avgöra vilka insatser som ska göras i undervisningen och vilka råd eleven behöver för att hon eller han ska utvecklas vidare.

Nedanför följer ett exempel på avprickningsschema i slöjd för årskurs 7–9.

TEKNIKER/VERKTYG	PROVAT PÅ	KAN ANVÄNDA	BEHÄRSKAR
FORMGIVNING I 3D			
Svarvning			
Täljning			
Skålslagning			
Knivslöjd			
relief skärning			
SAMMANSÄTTNING			
Pluggning			
Skruvning			
Spikning			
Zinkning			
Limning			
METALL			
Smide			
Skålslagning			
Lödning			
Svetsning			
Dekorering			
Luffarslöjd			

Diagnostiska prov

En del av kunskapsbegreppet handlar om kunskaper kring ett innehåll inom ett ämne. Huvudinriktningen i kursplanernas bedömningstexter handlar om att bedöma i vilken grad eleverna har utvecklat kunskapskvaliteter – förmågor. Självklart finns inte en förmåga i ett vakuum. En förmåga är alltid en förmåga till något. I undervisningen handlar det om att utveckla förmåga att använda ett ämnesinnehåll för att t.ex. dra slutsatser, göra jämförelser eller att granska och värdera. Vid en kvalitativ bedömning bedöms inte enbart om en elev har önskvärda kunskaper om fakta, begrepp, teorier och modeller utan även hur eleverna använder dessa faktakunskaper. I ett resonemang av hög kvalitet kan en elev beskriva fenomen och företeelser ur flera olika perspektiv. Vidare kan eleven dra paralleller till andra liknande företeelser och upptäcka mönster och generella drag. För att kunna göra det krävs utöver en intellektuell förmåga både djupa och breda ämneskunskaper. I en kvalitativ bedömning bedöms en elevs kvantitativa kunskaper indirekt. En välkonstruerad matris har bedömningsaspekter och nivåbeskrivningar som bedömer hur väl en elev utvecklat och kan använda faktakunskaper.

En formativ bedömning kan bestå av ett mätande prov. En av huvudinriktningarna i NO är det naturvetenskapliga arbetssättet. Det gäller att skapa hypoteser, göra experiment, göra observationer och samla in data för att skapa ett underlag som slutsatser kan dras utifrån. För att kunna göra detta krävs det kunskap om naturvetenskapliga begrepp, teorier och modeller. Det kan därför vara på sin plats att inför ett moment där en av förutsättningarna är att eleven har med sig relevanta faktakunskaper göra ett prov för att ta reda på i vilken utsträckning hon eller han har de faktakunskaper som är nödvändiga för det fortsatta arbetet. Resultatet används för att forma den fortsatta undervisningen och elevens fortsatta lärande. Det kan vara lämpligt att inte kalla denna typ test för prov utan för diagnos. Orsaken till detta är att många elever förknippar begreppet prov med värdering och betygssättning och som en slutbedömning efter avslutad process. En diagnos däremot kan utformas så att den beskriver vilka faktakunskaper som minst krävs för att kunna tillgodogöra sig nästa moment i undervisningen. Resultatet visar därmed både lärare och elev vad som behöver göras för att eleven ska kunna gå vidare i sitt lärande.

Tips på fördjupningslitteratur

- Black, P. William, D. (1998), *Inside the Black Box*, Kings University
- Black, P, Lee C, och Harrison C (2003), *Assessment for learning*, Open University Press
- Carlgren, I. (1994), ”Kunskap och lärande”, i *Bildning och kunskap*, Särtryck ur läroplanskommitténs huvudbetänkande SOU 1992:94, *Skola för bildning*, Liber
- Korp, Helena (2003), *Kunskapsbedömning – hur, vad och varför?*, Myndigheten för skolutveckling, www.skolverket.se
- Lindström, Lars och Lindberg Viveca, red. (2005), *Pedagogisk bedömning*, Stockholms universitets förlag
- Moreau, Helena och Wretman, Steve (2008), *Bedömning för att forma undervisning och lärande*, Fortbildningsförlaget
- Myndigheten för skolutveckling (2007), *En samtalsguide om kunskap, arbetsätt och bedömning* (i elva olika ämnen), www.skolverket.se
- Skolverket (2001), *Bedömning och betyg – kommentarer med frågor och svar*, Liber distribution
- Skolverket (2002), *Att bedöma eller döma*, www.skolverket.se
- Skolverket (2008), *Allmänna råd och kommentarer. Den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen*, Liber distribution
- Skolverket (2009), *Rektors arbete med IUP – stöd för analys av utvecklingsbehov*, Liber distribution
- Utbildningsdepartementet (2007), *En individuell utvecklingsplan med skriftliga omdömen*, www.regeringen.se
- Wiggins, Grant (1998), *Educative Assessment*, John Wiley And Sons Ltd.

En individuell utvecklingsplan ska vara ett stöd för elevens lärande och sociala utveckling. Den ska dels innehålla skriftliga omdömen om elevens kunskapsutveckling, dels en planering av hur skolan ska arbeta för att eleven ska utvecklas så långt som möjligt i riktning mot de nationella målen. Där bör även framgå vad eleven och vårdnadshavaren kan göra och ansvara för. De skriftliga omdömena ska relatera elevens kunskapsutveckling till den pedagogiska planering som ligger till grund för undervisningen.

Detta stödmaterial har tillkommit för att stödja framförallt lärares arbete med den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen. Materialet kan även med behållning läsas av rektorer eller av personal inom t.ex. den kommunala skolförvaltningen. Materialet går igenom hela IUP-processen från lokal pedagogisk planering, dokumentation och bedömning av elevens lärande, skriftliga omdömen och genomförande av utvecklingssamtal till formulering av den framåtsyftande delen av den individuella utvecklingsplanen. Materialet riktar sig till lärare i grundskolan, den obligatoriska särskolan, specialskolan och sameskolan och innehåller konkreta exempel på lokala pedagogiska planeringar, skriftliga omdömen och bedömningsverktyg.

Materialet är framtaget av Skolverket i samarbete med Helena Moreau och Steve Wretman.

Skolverket

www.skolverket.se